

**Trouw**  
zaterdag 18 juni 2011

dag van de

# architectuur



**Thema:  
Zelfverzonnen  
& Agenda**

dag van de **25**  
**architectuur** **26**  
2011  
juni

powered by BNA

Het thema van de Dag van de Architectuur is dit jaar 'zelfverzonnen'. Daarom gaat deze bijlage over particulier opdrachtgeverschap. Over mensen die hun eigen huis bouwen, precies zoals ze het in hun hoofd hebben. Over architecten die zo'n droom kunnen vormgeven. En over het soms moeizame bouwproces.

**4/5**

Nanne de Ru gunt iedere Nederlander een betaalbare, vrijstaande woning. Die er natuurlijk goed uitziet.

**6/7**

Veel mensen dromen ervan een huis te bouwen, precies zoals ze dat zelf willen hebben. Dat vergt wel stalen zenuwen.

**8/9**

De crisis treft de bouwsector hard. Architecten moeten hun vak opnieuw uitvinden, want het wordt niet meer zoals het was.

**10/11**

De een droomde van een huis in Bauhaus-stijl, de ander vond inspiratie bij een schildpad; op bezoek in heel verschillende droomhuizen.

**12/13**

Nederlanders hebben geen steen in de buik, zeggen de Belgen. We bouwen liever collectief dan particulier. Waar zijn we bang voor?

**14**

Met een schuur kun je alle kanten op, ontdekte architectenbureau Onix. Je kunt er een kantoor of een galerie in huisvesten. Maar ook een gezin.

**15/27**

Dit jaar zet ook een groot aantal architectenbureaus hun deuren open op de Dag van de Architectuur. 13 pagina's agenda.





## Iedereen z'n eigen villa: ontwerpen voor de massa

Natuurlijk ontwerpt Nanne de Ru graag voor opdrachtgevers met een groot budget. Maar ook mensen met minder geld moeten een mooi huis kunnen bouwen. Wat De Ru betreft hoeft niemand meer in een smakeloze boerderette.

Henny de Lange

P rachtige villa's heeft Nanne de Ru al ontworpen, zoals Villa 1 in de bossen bij Ede. Het is een van de eerste gerealiseerde gebouwen van deze jonge architect (1976), maar bij de oplevering drie jaar geleden werd het meteen al getypeerd als een klassieker, met zijn imponerende schoonheid en ruimtelijke rijkdom. In het kantoorgebouw in Rotterdam, waar het bureau Powerhouse Company is gevestigd dat De Ru samen met Charles Bessard in 2005 oprichtte, laat de architect foto's zien van de villa die zich op vloeiende wijze in het landschap vlijt. Omdat door de strenge bouwschriften maar een klein deel van de boskavel bebouwd mocht worden, werden de ruimtes die het minste daglicht nodig hebben, zoals de garage en slaapkamers, ondergronds gebouwd. De Ru: "We zijn heel erg gaan schuiven met de plattegrond, wat ons ook nieuwe inzichten opleverde, waardoor het huis uiteindelijk dubbel zo groot kon worden."

Meer foto's volgen van villa's op royale kavels die slechts weggelegd zijn voor de welgestelden. Ook een penthouse van maar liefst 2500 vierkante meter zit erbij. Maar die is niet gebouwd, vertelt De Ru. Door de crisis moest de opdrachtgever ervan afzien.

Een huis bouwen voor een rijke opdrachtgever die je min of meer de vrije hand geeft; veel architecten dromen ervan. Nanne de Ru: "Natuurlijk is dat fantastisch om te doen,



**'Als Hella Jongerius voor Ikea ontwerpt is dat cool, waarom zou ik dan geen huis mogen ontwerpen voor de massa?'**

maar het riep ook vragen op. En angst: is dit wat wij willen, alleen maar luxe villa's bouwen? Als architect wil ik ook de breedte in. Met ons bureau willen we ook standaardkantoren bouwen. Het hele productieproces van het bouwen vinden we interessant."

Twee jonge economen, Bas van Dam en Dirk Dekker, brachten hem op het idee om betaalbare vrijstaande huizen te gaan ontwerpen voor

het middensegment. Deze categorie is nu veelal aangewezen op boerderettes, notariswoningen en andere geijkte woningen uit de catalogus.

'Being Home' hebben de initiatiefnemers hun project genoemd, waarbij ze duurzame prefab-woningen van hoge kwaliteit aanbieden. De woningen zijn opgebouwd uit elementen van staal die worden geproduceerd in een loods, zodat ze ter plekke snel in elkaar kunnen worden gezet. In de gevels zit veel glas verwerkt. Het totale bouwproces duurt maximaal vier maanden, wat korter is dan het bouwen van een traditioneel huis.

Zes types heeft De Ru inmiddels ontworpen, oplopend in grootte en prijs. De kleinste, de XS Villa van 64 vierkante meter, vanaf 99.000 euro (exclusief de kavel) heeft een woonkamer, slaapkamer, badkamer en keuken. Daarna volgen Patio House (82 m<sup>2</sup>, vanaf 127.000 euro) en Terrace House (144 m<sup>2</sup>, 216.000 euro, twee of drie slaapkamers en twee badkamers). Dan zijn er nog Video House (175 m<sup>2</sup>, vanaf 262.500 euro), Loft House (220 m<sup>2</sup>, 308.000 euro) en tot slot Grand Patio, die vier slaapkamers en vier badkamers telt. Voor 403.200 euro beschik je dan over 288 m<sup>2</sup> aan woonruimte. Alle woningtypes zijn gelijkvloers met uitzondering van Video House dat een puntdak heeft.

Dit najaar wordt een van deze woningen als modelwoning in de P. C. Hooftstraat in Amsterdam gebouwd. Voor de XS Villa heeft zich inmiddels de eerste koper gemeld. De Ru: "Een

heel simpel huisje is het, maar met een optimaal ontworpen plattegrond waarin de keuken centraal staat. Die is in onze cataloguswoning vijf vierkante meter groter dan in de doorsnee-rijtjeswoning in Nederland. Dat maakt het mogelijk om in de keuken te eten, wat veel mensen graag doen." Die extra grote keuken gaat wel ten koste van de woonkamer, erkent De Ru, maar daar staat tegenover dat de woning als ruimtelijker wordt ervaren. Volgens De Ru is dat gelukt door te kiezen voor een heel andere plattegrond. Eigenlijk is het verbazingwekkend, vindt hij, dat de indeling van woningen in Nederland al heel lang min of meer vaststaat. Dat gaat vaak ten koste van het wooncomfort. Zo moet er in de doorsnee-rijtjeswoning op de bovenverdieping vaak een kamer worden opgeofferd om een goede badkamer te maken. Ook is er vaak niet genoeg ruimte voor kledingkasten. En de keuken is dikwijls te klein om er te kunnen eten. De Ru: "Alle huizen lijken ook op elkaar qua indeling, zodat je je alleen nog kunt onderscheiden met een hele dure keuken en badkamer."

De Ru heeft goed gekeken hoe mensen die zich een grote villa kunnen permitteren, hun huis het liefst indelen. Ze leven vooral in de keukens en willen daarnaast privacy. Een eigen badkamer en een slaapkamer, waarin ze ook naar een film kunnen kijken. Die behoefte aan een andere indeling van de leefruimte en aan privacy inspireerden De Ru tot zijn ontwerpen voor Being Home. Ook de



**Het Nieuwe Hollandse huis: vrijstaand en betaalbaar**

De crisis heeft de architectenbranche zwaar getroffen. Maar het gebrek aan opdrachten maakt ook veel creativiteit los. Neem Het Nieuwe Hollandse Huis. Een initiatief van een groep (landschaps)architecten en stedenbouwers, die in combinatie met opdrachtgevers tien ontwerpen maakten voor een betaalbaar vrijstaand huis. Op de Dag van de Architectuur presenteren de architecten in Utrecht hun ideeën voor dit nieuwe type huis, dat ruim en licht is, een permanent vakantiegevoel bezorgt en in de Randstad nog niet voorkomt.

De architecten hebben zich laten inspireren door een studiereis naar Amerika, georganiseerd door projectontwikkelaar Edwin Oostmeijer. Daar werden de wijken bekeken die in de jaren vijftig en zestig zijn ontwikkeld door projectontwikkelaar Joseph Eichler (1900-1974). Eichler zag het als een uitdaging om de middenklasse in betaalbare architectuur te laten wonen. Hij schakelde architecten van naam in om eigentijdse prefab huizen en hele suburbs te ontwerpen. Dat resulteerde in moderne bungalows, veelal met een gesloten gevel aan de straatkant, in allerlei varianten waaronder wonen rondom een atrium, maar altijd met veel glas. Eichler-huizen waren anders. Sommige van die Eichler-buurtten zijn inmiddels vijftig jaar oud en nationaal monument, zoals Green Meadow en Green Gables bij Palo Alto. In totaal bouwde Eichler meer dan 11.000 woningen in de suburbs.

De architecten die betrokken zijn bij Het Nieuwe Hollandse huis zijn: Alexandra Bonazzi, Hugo de Clercq, Floris Cornelisse, Jan Griffioen, Piet Grouls, Hans van Heeswijk, Daniëlle Huls, Monica Ketting, Jeroen van Mechelen, Annette Marx, Maike van Stiphout en Nanne de Ru.

De presentatie van tien ontwerpen voor Het Nieuwe Hollandse Huis, een vrijstaand betaalbaar huis voor de Randstad (in 20 beelden van 20 seconden) vindt plaats op 25 juni van 16-17.30 uur in de Torensaal UCK, Domplein 4, Utrecht. Aansluitend een discussie onder leiding van Fred Schoorl, directeur van BNA (Bond van Nederlandse Architecten). Toegang gratis.



Eichler-wijken (zie kader) in Amerika die hij vorig jaar tijdens een studiereis bezocht, waren een inspiratiebron. "Die wijken laten zien dat je deze huizen ook in redelijk hoge dichtheid kunt bouwen, maar wel allemaal met buitenruimte."

Nederland is volgens hem rijp voor het betaalbare prefabhuis met veel ruimte, ook al denken veel van zijn collega's daar anders over. Goedkope standaardbouw vinden ze beneden hun stand. De Ru: "Dat is een vreemd soort snobisme, want over het bouwen van een grote anonieme woonflat met honderden uniforme appartementen, hoor je ze niet. Alsof dat geen massa herhaling is. Als Hella Jongerius een vaas voor Ikea ont-

werpt die vervolgens in massa wordt geproduceerd, is dat cool. Waarom zou ik als architect dan geen mooi en betaalbaar designhuis mogen ontwerpen voor de massa?"

Nederland heeft ook behoefte aan een ander type huis, vindt De Ru, om meer variatie te brengen in het landschap. In reactie op de saaie vinex-nieuwbouwwijken zijn het afgelopen decennium vooral retrowijken verzezen in de stijl van de jaren dertig, terwijl op de vrije kavels vaak fantasievolle cataloguswoningen zijn neergezet. De Ru: "Aan de basis van dit project ligt toch vooral het idee om nu eens een hele gave cataloguswoning te ontwerpen. Daarin ligt voor mij de grootste uitdaging."



Linksboven: Villa 1 in de bossen bij Ede. Een groot deel van de villa is onder de grond gebouwd. Eronder ontwerper Nanne de Ru.

Boven: uit de catalogus van Being Home: interieur Grand Patio (boven); Villa XS, exterieur en interieur (midden); Terrace House (onder).

Alle cataloguswoningen van Nanne de Ru zijn te zien op [www.beingdevelopment.nl](http://www.beingdevelopment.nl).

Het is vaak zoeken naar de ideale plek, het kost altijd meer dan verwacht, maar het kan: je droomhuis bouwen. In deze bijlage staan vier droomhuizen die vorig jaar werden opgeleverd. Als eerste de 'Zwarte Parel' in Rotterdam.



## Hoezo onpraktisch – het doet toch geen pijn?

Harmen van Dijk

Vloeren, trappen en ramen vormen een onverwacht lijnenspel en lijken de zwaartekracht te tartten. Als op een gravure van Escher. De woning van Rolf Bruggink van Studio Rolf.fr in de Rotterdamse wijk Charlois mag je gerust een kunstwerk noemen. Maar het voelt tegelijk comfortabel aan. Of zeg maar gewoon: gezellig.

De buitenkant (afgebeeld op de cover van deze bijlage) is al even bijzonder. De zijgevel van kunstgras oogt warm, maar de voorgevel heeft iets ongenaakbaars. Het negentiende-eeuwse pand is zwart geschilderd, het glas in de ramen is vervangen door houten panelen. In die gesloten huls zijn nieuwe openingen gemaakt. Scherpe stalen kozijnen snijden dwars door baksteen en kozijnen

heen. Precies op de plekken waar in het onconventionele interieur behoefte is aan een raam.

“Toen we begonnen was het huis helemaal verzakt. We hebben alles leeggesloopt, alle vloeren eruit gehaald.” In die lege huls creëerde Rolf een geheel nieuwe wereld, zijn

**‘Simpel, goedkoop; daar gaat het in het leven niet om’**

‘Zwarte Parel’. “De bestaande gevel bleef als basislaag, die sluit aan bij de drie buurpanden die hun traditione-

le uiterlijk hebben gehouden. Hier binnen heerst een nieuwe tijd, een nieuw leven”, zegt Rolf.

De woning kostte hem niets. In Rotterdam biedt de gemeente zogenaamde klushuizen aan, bouwvallige panden in achterstandswijken. De nieuwe eigenaars verplichten zich om het in twee jaar op te knappen en moeten er minimaal twee jaar wonen. “Soms moet je ervoor betalen, maar dit pand was daar te slecht voor.”

Een uitgelezen kans voor Rolf om zijn creativiteit te botvieren. In een vorig leven was hij architect, maar een paar jaar geleden besloot hij zijn geluk te beproeven als ontwerper van meubels. “De architectuur bood me te weinig vrijheid.” Die vond hij hier wel. Bovendien kon hij in dit project zijn beide disciplines combineren. Het is een huis, maar het nieu-

we interieur, volledig opgebouwd uit standaard houten balkjes van acht bij acht centimeter, heeft wel iets van een gigantisch meubelstuk.

Met zijn voormalige compagnon Marnix van der Meer van Zecc Architecten bedacht hij de gevel. De binnenkant ontwierp hij samen met zijn vriendin Yffi van den Berg, ook architect.

“We zijn helemaal bovenin begonnen. De nieuwe dakvloer heb ik er samen met Yffi ingelegd. Het dakterras was haar idee. Ze zei: waarom nog meer kamers, ik heb liever een buitenruimte.”

Aan dat dak ‘hangt’ de hele constructie: een woonlaag met slaapkamer, werkruimte, keuken en woonkamer op verschillende niveaus en op de begane grond een hoog atelier. De muren vertonen hier en daar nog sporen van de oude indeling – een

stuclaag, gaten waar de balken vroeger zaten, een leuning die is blijven hangen terwijl de trap verdwenen is.

“Ik werk veel met contrasten tussen oud en nieuw, ook in mijn meubels. Maar het moet wel één nieuw ding worden, niet twee dingen die aan elkaar geplakt zijn.” Hij illustreert het aan de hand van een meubelstuk dat hij gemaakt heeft. Een oude barokke kast werd doorgezaagd. De dwarsdoorsnede werd dichtgemaakt, oranje geverfd en vormt zo een nieuwe voorkant (zie foto rechtsonder).

Niet iedereen was er meteen van overtuigd dat je iets dergelijks ook in een Rotterdamse straat kon doen. “Ons eerste plan, om het hele pand in cortenstaal te verpakken, werd door de gemeente afgewezen. We vonden dat heel flauw, maar uiteindelijk ben ik ze dankbaar. Ons twee-

Je droomhuis bouwen? Wees alert. Vier dringende adviezen van een ervaringsdeskundige. ‘Een bouwbegeleider had kunnen voorkomen dat de staalbouwer de staalconstructie loszaagde, die mijn failliete aannemer niet had betaald.’

## Vereisten: vechtlust, waakzaamheid en een lange adem

Lidwien Dobber

### 1. Het wordt je droomhuis niet

Wat je ook bouwt, het zal niet het huis zijn waar je bij aanvang van droomde.

De belangrijkste reden daarvoor is dat alles dat afwijkt van de standaard – die bijzondere schoorsteen, dat erkertje, die prachtige gevelbekleding – en zo jouw huis onderscheidt van andere huizen, geld kost. Bij de meeste mensen is dat niet onbeperkt voorhanden en ze moeten dus kiezen: of die schoorsteen of die erker of die gevel.

En zelfs met een welgevulde bankrekening worden dromen zelden werkelijkheid. Al was het maar omdat je partner die grote raampartij die jij had bedacht een aantasting van zijn privacy vindt. Dat die ramen niet mogen volgens de gemeentelijke bouwvoorschriften. Dat

de welstandscommissie ze spuuglelijk vindt of dat de architect zegt dat het huis instort als er op die plek geen fatsoenlijke, dragende constructie komt.

Is dat een reden om maar niet zelf te bouwen? Nee, niet echt. Gedurende het hele bouwproces sneuvelen er ideeën, maar er bloeien ook nieuwe op. Bedenk steeds of wat jij hebt bedacht het waard is om voor te vechten. Je hoeft niet altijd meteen op je rug te gaan liggen met je pootjes omhoog, maar gevechten – of je die nu voert met instanties of met je partner – kosten energie en tijd. Beide zijn schaars, dus *pick your fights*.

En wees vooral ook bereid om je te laten verrassen. Soms zijn de dromen van anderen veel mooier dan die van jezelf.

### 2. Je kunt het niet alleen

Nog voor wij ook maar een handtekening hadden gezet, voerden we

verschillende gesprekken met een bouwbegeleider. Immers, wij kenden die bouwwereld niet en een tv-programma als ‘Grand designs’ – elke aflevering weer een genot, mede vanwege andermans ellende! – had mij ervan overtuigd dat die wereld vergeven was van voetangels en -klemmen. Daar ging ik niet intrappen.

Na die paar gesprekken en een rekening die al was opgelopen tot zo’n 1300 euro, konden we alleen maar concluderen dat we bitter weinig hadden aan zijn begeleiding.

Bijvoorbeeld: we vroegen hem op basis van onze wensen een begroting te maken, om te zien of wat wij wilden realistisch was. Hij telde de kosten van al die wensen op en legde ons één bedrag voor. Specificeren wat al die wensen afzonderlijk kostten, wilde hij niet. Dat was bedrijfsgeheim.

Gevolg was dat wij niet konden schuiven met posten en spelen met

getallen om te zien of dit project haalbaar was of onze financiële ondergang zou worden.

We hebben de man niet meer gebeld en het er maar op gewaagd. Ai, wat een vergissing.

Een bouwbegeleider is onontbeerlijk, weet ik sinds ik – door schade en schande wijs – een nieuwe in de arm nam die wel deugde voor zijn vak. Die had, dat weet ik bijna zeker, mij ervoor behoed dat het bouwproces uitliep van anderhalf naar drie jaar. Hij had kunnen voorkomen dat ik voor een fors bedrag het schip inging toen mijn aannemer failliet ging. Hij was de staalbouwer te slim af geweest die de staalconstructie – het enige dat stond op mijn kale kavel – loszaagde en weghaalde omdat mijn failliete aannemer hem niet had betaald.

Veel architecten bieden aan ook de bouwbegeleiding te doen. Ook de onze. Maar een mooi huis ontwerpen of keihard strijd leveren met



## Huis en architect

Locatie: Rotterdam  
 Bruto vloeroppervlak: 170 m<sup>2</sup>  
 Bouwperiode: 2008 - 2010  
 Opdrachtgever: Rolf Bruggink, Yffi van den Berg  
 Architectenbureau: Rolf.fr i.s.m. Zecc Architecten  
 Projectarchitect: Rolf Bruggink (Rolf.fr); Yffi van den Berg; Marnix van der Meer  
 Aannemers: Eugene Schenkels + Zwartewaal; de Bouwflip  
 www.rolf.fr / www.zecc.nl  
 Genomineerd voor 'Gebouw van het jaar' (winnaar regio Delta)

## droomhuis



In de 'Zwarte parel' is goed te zien hoe een nieuw huis in een oude huls is gebouwd.

FOTO'S FRANK HANSWIJK

de ontwerp was veel beter."

Het resultaat zit hem als gegoten. "Je moet het in een huis naar je zin hebben. Veel mensen zeggen: dit huis is niet praktisch. Maar wat geeft dat? Als het nou pijn doet, als ik me nu voortdurend ergens aan zou stoten... Bij een boswandeling neem je toch ook niet de kortste route? Simpel, goedkoop, praktisch – daar gaat

het in het leven niet om. 'Praktisch' is een grote boosdoener. Je moet in een huis geweldig wonen. Ook comfortabel, natuurlijk. Het gaat om de balans."

De buurt reageerde positief. "De mensen hier denken niet in mooi of lelijk. Ze zijn blij dat er eindelijk iets gebeurt. De overburen hebben jarenlang tegen een bouwval aan moeten

kijken." Rolf denkt niet dat hij dit huis makkelijk op een andere plek had kunnen realiseren. "We komen uit Utrecht. Daar zijn de vierkante meter-prijzen zo hoog, dat je niet zo verkwistend met ruimte om kan gaan. Hier is dat vreemd genoeg wel mogelijk." Ook de gemeente en bouw- en woningtoezicht waren heel coulant, zegt Rolf. "De ongebruikelij-

ke indeling en het gewaagde uiterlijk waren geen probleem, zolang maar werd voldaan aan de bouwvoorschriften. En dat heb ik gedaan." Voor zichzelf was hij een 'makkelijke opdrachtgever'. Hij zou zo weer een klushuis onder handen willen nemen. Op de vraag of hij ook weer voor een andere opdrachtgever zou willen ontwerpen moet hij even na-

denken. "Als het hele leuke mensen zijn, met hetzelfde gevoel voor humor. Je bent toch zo'n twee jaar heel intensief met elkaar bezig."

Maar nee, de architectuur heeft hij toch heel bewust achter zich gelaten. "Ik ben gestopt omdat er bij een bouwproject altijd iets gebeurt waardoor het niet wordt wat je wilde. Dat was alleen bij dit huis niet het geval."



Drie fases in een moeizaam bouwproces. Links het stalen frame, dat opeens verdwenen was.

FOTO'S LIDWIEN DOBBER

partijen die gewend zijn om een robbertje te vechten, zijn twee verschillende kwaliteiten, weet ik nu. Ik kan dus maar een ding zeggen: bespaar jezelf de stress en de zorgen en investeer in een goede bouwbegeleider.

### 3. Steeds maar weer dat geld

Een aannemer in ruste, die ik vroeg waar ik op moest letten als ik een bedrijf koos om ons huis te bouwen, zei mij: zorg dat je iemand neemt die is aangesloten bij de branchevereniging, het garantiefonds en dergelijke. Dan weet je dat je iemand hebt die zijn bedrijf – en zijn werk – serieus neemt.

De aannemer met wie wij in zee gingen had een formidabel aantal vertrouwenwekkende logo's onderaan zijn briefpapier staan. Ik dacht dat ik goed zat.

Ik had beter moeten weten. Er is weinig gevaarlijker dan blind vertrouwen in een paar blauwe ogen.

Toen de melding kwam dat hij failliet was, ben ik meteen naar de site van Bouwgarant gegaan. Daar was hij, volgens zijn briefpapier, immers bij aangesloten. Bouwgarant garandeert dat een andere partij de bouw van een failliete aannemer overneemt en het werk voltooit.

Had ik die site maar eerder bezocht. Al snel zag ik dat ik bij aan-

vang bouw een promillage van de bouwsom had moeten betalen, wilde ik een beroep op Bouwgarant kunnen doen. Mijn aannemer was daar nooit over begonnen. Gevolg was dat wij opdraaiden voor de gigantische kosten van dat faillissement.

Geld is altijd het probleem bij zelfbouw, ook als je aannemer niet over de kop gaat. Of je nu bouwt met een architect, zoals wij hebben gedaan, of je een cataloguswoning neerzet, wat iets overzichtelijker is, je komt altijd duurder uit dan je eerder plande. Dat is een ijzeren wet die de meeste mensen wel zullen kennen.

Er is wel iets aan te doen, heb ik gemerkt. Laat je bouwbegeleider streng zijn voor de aannemer – zorg voor reële offertes, geen bodemprijzen waarna er later een meerwerkrekening volgt – en wees jij streng voor jezelf.

De geest van een zelfbouwer werkt niet anders dan die van ieder ander. Steeds is er de neiging om te hopen dat de gemeente die rekening voor de aanleg van het riool wel vergeet, of dat de kabelaar je huis zal aansluiten voor een vriendenprijs. Maar de gemeente vergeet die rekening niet en het kabelbedrijf vraagt het volle pond. Zoals je ook zult zien dat je belastingteruggave over het jaar tevoren lager uitpakt dan je had gehoopt.

Reken je niet rijk, ga nooit uit van meevallers, neem een forse post op voor tegenvallers. En bereid je erop voor dat je tot in je dromen wordt achtervolgd door euro's die graag overgemaakt willen worden.

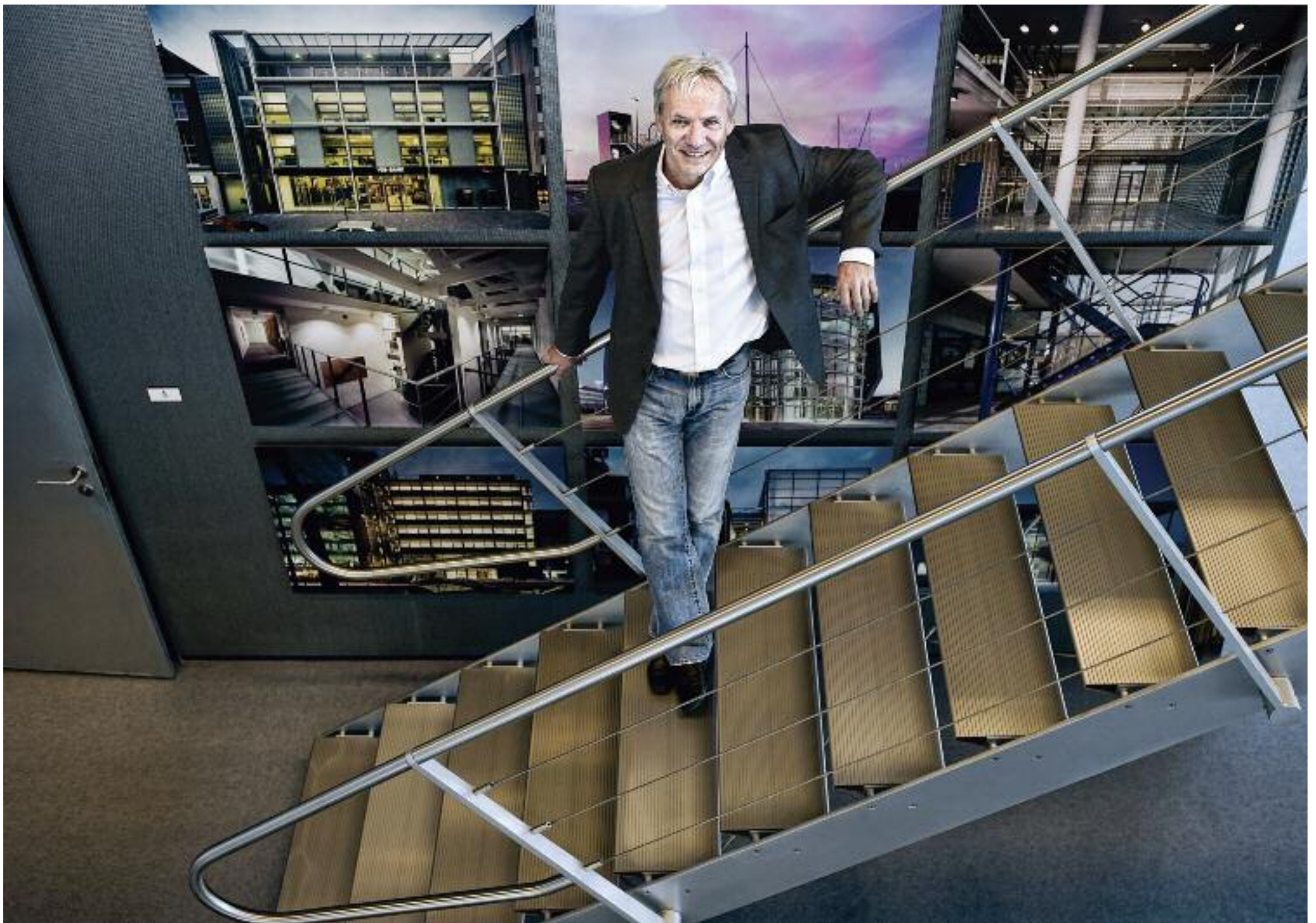
### 4. Hou die hangmat voor ogen

Als je nachten, en je dagen, alleen nog maar gevuld worden met rekensommetjes die door je hoofd schieten – al heb je ze al honderd keer gemaakt –, met lijstjes van mensen die je nog moet bellen en papieren die je nog moet checken, is het eigenlijk tijd voor een korte vakantie naar een Waddeneiland. Maar ja, dat kost geld...

Een kostenneutrale oplossing is om je droom voor ogen te houden. Ban alle andere gedachten uit je hoofd en zoef naar de toekomst.

Ik zag mijzelf in de hangmat liggen, die ik had opgehangen tussen de paar prachtige oude bomen die al op onze kavel stonden. De vogels zongen boven mijn hoofd, een witte wijn stond op het bijzet-tafeltje en ik keek naar het prachtige huis waar ik in mocht wonen. Daar deed ik het voor.

En het is me gelukt.



## Bouwen in tijden van crisis: de architect moet zichzelf opnieuw uitvinden

De opdrachtenstroom halveerde en de bouwhausse van begin deze eeuw komt waarschijnlijk niet terug. Een flexibele architect vindt nieuwe projecten: hergebruik, renovatie en vervanging.

**Peter Maurits**

**H**ans van Heeswijk kijkt van zijn kantoorpand uit over het Amsterdamse Oostelijk Havengebied. "Bij die rode hijskraan, naast de terminal waar de cruiseschepen vertrekken, daar zijn we nu aan het bouwen", wijst hij. Van Heeswijk, architect van onder meer de Amsterdamse Hermitage en bestuurslid van de Bond van Nederlandse Architecten (BNA) straalt niet uit dat de crisis hard toeslaat in de architectuur. Hij praat ontspannen en optimistisch. Maar ook zijn eigen bureau wordt dit jaar mogelijk geraakt. En Van Heeswijk is geen uitzondering. Nadat de architectuur vanaf 2004 sterk kon meeliften op de grote projecten in de bouwsector en groeiende met sprongen van wel vijf tot zeven procent per kwartaal, gaat het sinds najaar 2008 slecht met de sector. "De bouwsector werd als geen ander geraakt door de economische crisis. Daarmee kwam een stop aan de hausse van projecten en stakte ook de stroom van ontwerp opdrach-

ten." Dat was op alle fronten te merken. Ondanks een kleine opleving in het eerste kwartaal van 2011, is de totale waarde van opdrachten in de woningbouw zestig procent lager dan drie jaar geleden. Hetzelfde geldt voor de bouw van kantoorpanden. Uiteindelijk hield ook de overheid de hand op de knip. Van Heeswijk: "Ongeveer een derde van onze sector zit daardoor zonder werk." De Amsterdamse architect blijft er rustig onder. "Het is mijn vierde crisis sinds ik afgestudeerd ben", verklaart hij. Zijn bedrijf heeft altijd met het economisch tij meebewogen. "In 1985 begon ik als eenmanszaak. In goede tijden groeiden we uit tot dertig man. Dan weer zakten we terug naar vijftien en nu zitten we op twintig. Je moet flexibel zijn in ons beroep." Wel ziet Van Heeswijk een groot verschil met vorige crises. "De grote bouwhausse van de afgelopen jaren komt niet meer terug. Dat was na vorige zware periodes wel het geval." Hij legt uit dat de BNA onderzoek deed naar de toekomstige bouwopga-

ve in Nederland. "Het komende decennium stabiliseert de groei van de bevolking. Dat betekent simpelweg dat er geen grote nieuwe projecten meer nodig zijn. De aandacht zal voornamelijk komen te liggen op renovatie, hergebruik en vervanging van de huidige voorraad."

**'Hergebruik van kerken is nodig, er staan er 4500 leeg'**

De Delftse architect Harald Schout, brede glimlach, zonnebril in het haar, is het met hem eens. Hij vult aan dat het onvermijdelijk was dat een deel van de architectenbureaus uiteindelijk over de kop ging. "Neem nou de kantoorpanden. Jarenlang zijn er te veel vierkante meters gebouwd." Veel architectenbureaus dachten toen volgens hem alleen aan groter worden, en niet aan de lange termijn. "Reserves opbouwen was er niet bij. Dat is heel lang goed gegaan,

maar nu we in de magere jaren zijn aanbeland, en iedereen zich afvraagt wat we met al die gebouwde ruimte moeten, heeft de sector amper vet op de botten om die periode te overbruggen. Het zijn niet voor niets vooral de grotere bureaus die failliet gaan." Zelf voelde hij de crisis pas laat. Zijn sector, restauratiewerkzaamheden, wordt mede gevoed door overheids-subsidies die relatief lang bleven stromen. Ook die gelden drogen nu op en hij moet nadenken over hoe hij aan het werk kan blijven. Schout: "Collega-architect Loes Kellendonk en ik keken eens goed rond, op zoek naar wat er echt nodig was. We kwamen uit bij kerken." In Nederland staan ruim 4500 kerken leeg, verklaart hij, maar niemand wist precies hoe die het beste opnieuw kunnen worden gebruikt. "Duidelijk is dat mensen er op een bepaalde manier aan gehecht zijn. Ze hebben er immers jarenlang hun geloof beleeden. Het is daarom belangrijk dat we respectvol met die ruimte omgaan. Wij onderzoeken nu wat je het beste



met die ruimte kunt doen.”  
Op die manier boort Schout niet alleen een nieuwe markt aan. “We bouwen ook een expertise op, waardoor we meer kwaliteit kunnen leveren.”

Ook Van Heeswijk ziet kansen in de crisis. “Na al die grote bouwprojecten, kan het nu weer meer over de kwaliteit gaan. Nederland is voor een groot deel ingericht door gemeenten en later door grote projectontwikkelaars. Voor hen was vooral snelheid en hoeveelheid belangrijk. Neem de galerijflats uit de jaren zestig. Waar het om ging was dat er in een zo kort mogelijke tijd zo veel mogelijk woonruimte beschikbaar kwam.”

Dat kwam schoonheid noch duurzaamheid ten goede denkt Van Heeswijk. “Nu moet er voor vele miljarden euro’s onderhoud gepleegd worden aan die gebouwen.”

De architect ziet daar een belangrijk taak voor hem en zijn collega’s weggelegd. “Wij kunnen die bestaande woningen beter en mooier maken. Dat gaat van kleine zaken zoals sanitair en isolatie tot het beter inrichten

van de openbare ruimte rondom die gebouwen. De centrale entreehal bijvoorbeeld, is vaak een betonnen hok met een kleine toegangsdeur. De toegang naar de straat is slecht en daarvoor zijn het sociaal geen veilige plekken. Wij hebben de expertise om dat soort situaties te verbeteren.” Hij hoopt dat die deels veranderende rol van de architect een cultuuromslag teweeg brengt. “De architect wordt vaak gezien als iemand die vanachter zijn bureau een gebouw tekent en dan een cheque int, maar hij kan veel meer. Omdat hij het ontwerp gemaakt heeft kent hij het als geen ander. Hij kan dus een coördinerende rol vervullen, het bouwproject regisseren, als adviseur en vertrouwensman optreden, kortom een centrale rol spelen in het gehele bouw- en verbouwproces. Daar zijn wij voor opgeleid. De laatste jaren zijn die kwaliteiten van de architect helaas vaak onbenut gebleven.” En dat is niet alleen jammer voor de beroepsgroep denkt Van Heeswijk. “Dat is jammer voor heel Nederland.”

### Iedereen kan terecht in de architectenwinkel

Architecten zijn er niet alleen voor rijken en bedrijven, stelt Harvey Otten, architect en secretaris van de Kring Amsterdam van de Bond van Nederlandse Architecten (BNA). “Ook voor particulieren die willen bouwen of verbouwen kan de architect veel betekenen. Ons thema van dit jaar, zelfverzonnen, sluit daar helemaal bij aan.” Om die boodschap bij een breder publiek te brengen start de Kring Amsterdam op de Dag van de Architectuur ‘De Architectenwinkel’. Otten: “Dat is een eerste laagdrempelige stap voor de particulier om met een architect in aanraking te komen. De winkel komt op IJburg, en heeft eens per week een inloopspreekuur. Iedereen kan daar vrijblijvend advies vragen, gewoon even een half uurtje samen nadenken.” Dat advies kan zowel om kleine als grote zaken gaan. “Hoe het huis beter geïsoleerd kan

worden of waar zonnepanelen nuttig zijn, welke vergunningen er nodig zijn voor een dakkapel. “Maar ook bij de uitgebreidere verbouwing kan een architect heel waardevol zijn. Ze weten hoe je de ruimte optimaal kunt gebruiken.” In Delft, Rotterdam en Middelburg worden gelijksoortige projecten opgezet. En veel architectenbureau’s houden dit jaar open huis tijdens de Dag van de Architectuur. Ze staan vermeld in de agenda achter in deze bijlage.

De architectenwinkels en het open huis van de architectenbureaus sluiten aan bij de landelijke publiciteitscampagne ‘Goed plan? Architect!’ van de BNA. Die is bedoeld om particulieren te laten zien wat een architect voor hen kan doen, ook bij kleinschalige (ver)bouwopdrachten. Meer informatie: [www.goedplanarchitect.nl](http://www.goedplanarchitect.nl)

Links: Hans van Heeswijk. Boven: het bureau van Van Heeswijk.

FOTO'S PATRICK POST





Jan van der Leeden was iedere dag op de bouwplaats te vinden. Want op de perfecte locatie moest ook een perfecte woning komen. “Een huis bouwen is een weerbarstig proces.”

## droomhuis



De bewoners van de villa houden van kunst en van de Bauhaus-periode. Ze vonden in Frank Vijftigschild een architect die bij hun voorkeuren paste. FOTO'S NORBERT DIJVELSHOF, CHRISTAAN DE BRUIJNE

# Precies daar waar land en IJssel en bos en weide elkaar raken, staat het huis

Harmen van Dijk

Vanaf het kronkelende landweggetje even buiten Gorssel is de villa niet te zien. Achter het toegangshek lijkt een dicht bos te beginnen. Maar al snel maken de bomen plaats voor een zonovergoten grasveld. Aan het eind van dit enorme gazon licht het huis felwit op. Een indrukwekkend gezicht, maar de blik wil verder, via de glazen puiën dwars door het huis heen. Want daarachter zie je de weilanden en de lucht. Dichterbij gekomen, tegen de heuvel op, komt de rivier in beeld.

Het is precies het effect dat architect Frank Vijftigschild wilde bereiken. Natuurlijk maakt de strakgestucte villa zelf ook een stevig statement. Maar het ging hem en de bewoners, Jan en Coby van der Leeden, toch vooral om die plek.

“Er stond al een huis en we hebben eerst gekeken of we dat konden verbouwen”, zegt Jan. “Maar dat werd zo’n grote ingreep. Het oude huis was ook erg slecht geïsoleerd, het had een energierekening waarvan we nogal schrokken”, vult Coby aan. “De nieuwbouw is juist energiezuinig. We hebben bijvoorbeeld een warmtepomp in de grond aangebracht.”

De benedenverdieping van de villa is grotendeels één langgerekte ruim-

te, waarin keuken, eetkamer en woonkamer in elkaar overlopen. Aan beide kanten zorgen ramen van plafond tot vloer voor overvloedig licht. De aandacht wordt meteen getrokken door de IJssel, die precies hier een bocht maakt waardoor zich van links tot rechts een perfect panorama ontvouwt. Maar de architect wilde ook uitzicht op de bomen, aan de andere kant van het huis. “Je hebt hier twee werelden: het beschutte bos en de uitgestrekte uiterwaarden. Zo’n overgangspunt is altijd interessant: van land naar water, van bos naar weide. Precies op het punt waar die werelden elkaar raken, staat het huis. Het is transparant, zodat je die overgang ervaart.”

Het huis ligt op een rivierduin dat de IJssel heeft opgeworpen. “Door die hoge ligging heb je een heel andere blik op het landschap”, zegt Jan. “Omdat je hier zo hoog staat, zie je 75 procent landschap en maar 25 procent lucht. Beneden in de uiterwaarden is dat precies andersom.” Nu is het water ver weg en het uitzicht groen, maar soms kijken de bewoners uit over een enorme water-vlakte. In de werkkamer houdt Jan de waterstanden bij in een logboek. “Er zit meer dan vijf meter verschil tussen de laagste en de hoogste stand.”

Het echtpaar Van der Leeden had al

eerder gebouwd, één keer een woonhuis en drie keer een bedrijfspand. “Ons vorige huis was een boerderij”, zegt Coby. Jan: “Je maakt een ontwikkeling door in je voorkeuren. We houden van kunst en de Bauhaus-periode spreekt ons erg aan.” Ze gingen op zoek naar een architect die hun ideeën kon vormgeven en vonden Frank Vijftigschild van bureau Maas Architecten verrassend dicht bij huis, in Lochem. “De architect is leidend in zo’n proces”, zegt Jan. “Wij geven het idee, maar hij maakt het ontwerp. Volgens mij zet je als opdrachtgever soms een rem op de creativiteit, met al je praktische eisen. Maar een goede architect neemt je op sleeptouw in zijn wereld.”

Frank vond het prettig dat zijn opdrachtgevers al bouwervaring hadden. Jan was praktisch iedere dag op de bouwplaats te vinden. Hij had eerder besloten zich minder intensief bezig te houden met de leiding van zijn bedrijf. “Opeens kreeg ik mijn handen vrij. Ik dacht: nu moet het gebeuren. Want ik wilde zelf aan dit project werken. Een bouw is een weerbarstig proces en er moeten ontzettend veel beslissingen worden genomen. Je moet knopen kunnen doorhakken”, zegt Jan. “Dat is de tragiek van iedere huizenbouwer. Bij iedere keuze die je maakt laat je een hele boel andere mogelijkheden val-

len.” “We hebben zo dicht mogelijk op de rand van het rivierduin gebouwd”, zegt architect Frank. “De gemeente stond een huis met een plat dak op deze plek toe en de kubieke meters die het oude huis als kelder had, mochten in de nieuwbouw bovengronds worden gebruikt.” Toch oogt het huis eerder bescheiden dan pompeus; luxe elementen als een zwembad, gym of huisbioscoop ontbreken. “We wilden een heel mooi en comfortabel huis, precies toegesneden op hoe wij het gebruiken”,

### Huis en architect

Locatie: Gorssel  
Bruto vloeroppervlak: 450 m<sup>2</sup>  
Bouwperiode: 2009 - 2010  
Opdrachtgevers: Jan en Coby van der Leeden  
Architectenbureau: Maas Architecten BV  
Projectarchitecten: F.G.E.J. Vijftigschild, J.W. Maas  
Aannemer: Bouwbedrijf Hamer B.V. + Borculo

zegt Jan. En buitensporige luxe hoort daar niet bij.

Voor een architect is het ‘grandioos’ om zo’n project te doen, zegt Frank. “Het is fijn als opdrachtgevers weten wat ze willen, durven te experimenteren. Bij woningen van corporaties ben je toch vaak verplicht de traditionele plattengronden te gebruiken. Iets nieuws doordrukken is moeilijk. ‘Dat verkoopt niet’, is altijd het argument.”

Dit huis is het resultaat van een intensieve samenwerking tussen bewoners en architect. “De oorspronkelijke schetsen zagen er heel anders uit, maar die hebben we omgegooid omdat jullie besloten dat jullie geen slaapkamer op de begane grond wilden”, zegt Frank.

Zo ontstond het langgerekte huis, rechts van het midden doorsneden door de twee verdiepingen hoge hal. Daar voert een trap naar de vier slaapkamers, alle met uitzicht op de IJssel.

“We vonden het opeens zo’n onzin, beneden slapen”, zegt Coby. “Waar-schijnlijk kunnen we nog jaren de trap op.” Jan: “Die zekerheid krijg je toch niet. Als er aanleiding voor is, pakken we onze spullen weer. Het blijft een huis. Levensgeluk kan je er echt niet mee kopen.”

“Maar het draagt er wel aan bij”, zegt Coby.



Hij heeft het geprobeerd, recht en hoekig bouwen. Maar Huub van Laarhoven houdt van organische vormen. “De mens kan niet zonder de natuur. Daar moeten we in de architectuur uit putten.”



droomhuis



Boomstammen vormen de draagconstructie van het huis. Onder: het ontwerp in klei.

FOTO'S VAN LAARHOVEN COMBINATIE

# Gekneed naar de vorm van een schelp of een slakkenhuis

Harmen van Dijk

Het ontwerpproces van architect Huub van Laarhoven begint met een homp klei. Niet erg gebruikelijk in zijn vak – je denkt eerder aan karton en stanleymessen – maar hoe zou hij anders de organische vormen kunnen creëren die zijn handelsmerk zijn?

“Allereerst wil ik feeling krijgen met mijn opdrachtgever. In dit geval kwam ik er achter dat hij als kind al gefascineerd was door schildpadden. Ik ga altijd op zoek naar zo’n houvast. Verder wil ik de plek zien. Daar ga ik een beetje rondlopen. Die indrukken, gecombineerd met het bestemmingsplan, laat ik drie weken broeien. En dan begin ik te kleien.”

Het huis in de bossen bij Teteringen ziet eruit alsof het er al jaren staat – precies de bedoeling van de architect. “Maar het is nog niet eens helemaal af”, zegt bewoner Rob, die er woont met zijn vrouw en twee kinderen. Een oud, lek villaatje maakte plaats voor deze golvende vorm van ruwe bakstenen, hout en koper, waar iedereen zijn eigen associatie bij heeft. “Laatst stond er een schoolklas bij het hek en alle kinderen gaven het een andere naam: schelp, slakkenhuis, reptiel. Eén ding hadden die namen gemeen, het waren allemaal natuurlijke vormen.”

Voor architect Van Laarhoven is dat heel belangrijk. “De mens kan niet zonder de natuur, het is een oergevoel. Daar moeten we in de architectuur uit putten, een link mee leggen. En kom je in de natuur rechte vormen tegen?” Hij is ervan overtuigd dat mensen blijer, gezonder en misschien zelfs gelukkiger zijn in huizen waarin de natuur een rol speelt. Niet alleen qua vorm, ook in materialen. “Op deze plek moesten een paar bomen gekapt worden voor de bouw. We halen al zoveel uit de natuur weg, dus wilde ik ze in elk geval gebruiken voor de bouw van dit huis. Een groot deel van de constructie wordt erdoor gedragen”, zegt Van Laarhoven. “Waarom niet? Het is ijzersterk. Vroeger bouwden ze enorme constructies van hout.”

De ruwe boomstammen zijn als grillige zuilen geplaatst voor de grote ramen in de woonruimte. Ze vormen een groep met de levende dennen buiten, de relatie met de natuur wordt heel direct gelegd. De ruwe stammen staan ook rond de lichte hof, die het huis doorklieft van dak tot kelder. Deze glazen koker brengt licht op alle drie verdiepingen – ‘verbindt hemel en aarde’, aldus Van Laarhoven – en biedt verrassende zichtlijnen in het grillig gevormde gebouw.

Bovenaan de lichtkoker komen de

gebogen dakspanten, die het welvende dak dragen, bij elkaar. Niet iedere aannemer kan met zulke ongebruikelijke vormen uit de voeten. Maar Van Laarhoven vond weerklank bij het Biologische-Bouw Collectief in Riel. “Zij begrijpen dit. Het dak glooit naar drie kanten. Daarvoor moest een ingewikkelde constructie gemaakt worden. Maar daar zien zij niet tegenop.” Bovendien is deze manier van werken voor vakmensen heel bevredigend, weet de architect. De golvende muren zijn door een metselaar gebouwd, die de ingewikkelde klus zonder veel hulpmiddelen klaarde. “Mensen die met zulke bezieling werken, daar begint volgens mij duurzaam bouwen.”

Van Laarhoven volgde zelf een opleiding tot timmerman, net als zijn vader. Op aandringen van zijn moeder leerde hij door en kwam op de TU Delft terecht. Daar werd hij ‘een beetje misvormd’, zegt hij zelf. Hij leerde ook recht en hoekig bouwen. Maar eigenlijk paste dat niet bij hem. Hij was altijd buiten, gefascineerd door de natuur. Na de plotselinge dood van zijn vrouw kwam de ommekeer. Hij keerde terug naar zijn roots. Slakkenhuizen, schelpen en honingraten werden zijn inspiratiebronnen.

Van zijn opdrachtgever Rob kreeg hij ‘carte blanche’ voor dit ontwerp.

“We zijn fan van Huub. We kenden zijn werk en zijn ook erg natuurminded. Een genie ga je niet sturen.” Van Laarhoven kon in dit ontwerp veel van zijn ideeën kwijt, maar ook hier was het budget niet onbeperkt. Graag had de architect duurzame technieken toegepast als een warmtepomp en regenwateropslag, maar daar kozen de bewoners niet voor. En het kozijn van de lichtschacht is van metaal, terwijl Van Laarhoven liever voor hout had gekozen. “Wij hadden gehoord dat dat nogal onderhoudsge-

Huis en architect

Locatie: Teteringen  
 Bruto vloeroppervlak: 240 m²  
 Bouwperiode: 2007-2010  
 Opdrachtgever: Blijft liever anoniem  
 Architectenbureau: Van Laarhoven Combinatie Architecten BNA BV  
 Projectarchitect: Huub van Laarhoven  
 Aannemer: Biologische-Bouw Collectief BV  
 www.vanlaarhovencombinatie.nl

voelig was”, zegt Rob.

Het werk van Gaudí is een inspiratiebron voor Van Laarhoven, dat zal niemand verbazen. Maar hij raakte ook geïnspireerd door de toegangspoort van de Efteling; de grillige vorm en het vakmanschap waarmee de enorme houten constructie is uitgevoerd bezorgden hem kippenvel. De meeste architecten zouden niet snel toegeven dat ze iets mooi vinden aan zo’n sprookjespark, maar daar heeft Van Laarhoven maling aan. “Je moet architectuur maken die de mens centraal stelt, niet de vormgeving.” Hij ziet zoveel mensen die ongelukkig zijn in de betonnen dozen waarin ze moeten wonen. Zonder fatsoenlijke buitenruimte, voldoende privacy of plekken waar ze burens kunnen ontmoeten. “Laatst ben ik nog in Groningen geweest, op uitnodiging van bewoners. Er zou in hun buurt, in de oude binnenstad, een nieuwbouwblok komen dat zo strak en glad was, dat de buurt ertegen in opstand kwam. Ik liep daar rond en dacht: waarom bouwen ze hier niet iets dat de sfeer heeft van wat er staat? Iets met menselijke verhoudingen. Ik geloof dat goede architectuur helend kan werken.” Historische panden nabouwen, daarin ziet hij niet zoveel. “Het mag modern en nieuw zijn. Maar het hoeft niet te schreeuwen.”

Nederland heeft prachtige architectuur, maar weinig excentrieke particuliere bouwers. De geschiedenis leert dat architecten en opdrachtgevers een beetje bang zijn voor elkaar.



## Nederlanders hebben geen steen in de buik



**Paul van der Steen**

Helene Kröller-Müller had 'lust tot achterlaten'. De echtgenote van de vermogende zakenman Anton Kröller probeerde haar leven betekenis te geven met kunst. Ze kocht een uitzonderlijke collectie bij elkaar en zocht architecten van naam aan voor het ontwerpen voor onderkomens voor haar werken en voor haarzelf. Ludwig Mies van der Rohe maakte een maquette voor een gigantisch landhuis. Later bouwde hij van hout en linnen een model van een villa (schaal 1:1, op ware grootte dus). Vooraf had ze de jonge architect bestookt met wensen en aanwijzingen en daarna als een zoon in huis genomen. Kröller-Müller vond hem wat besluiteloos. Waarschijnlijk werkte haar aandacht verstikkend op zijn creativiteit. Mies van der Rohes ontwerpen werden nooit uitgevoerd. Hendrik Berlage verbond zich niet

veel later voor veertien duizend gulden per jaar voor een decennium aan de Kröllers. De met hem bevriende beeldend kunstenaar Richard Roland Holst verklaarde hem voor gek. Helene was volgens hem het prototype van de "aanstellerige, kunstminnende, vermogende dame". Voor zijn opdrachtgevers leverde Berlage het in 1920 voltooide Jachtslot Sint-Hubertus af, een totaalkunstwerk ontworpen door de architect, maar dan wel in intensieve samenwerking met mevrouw. Van een museum kwam het ondanks veel tekenwerk niet. De verhouding tussen Berlage en Kröller-Müller werd steeds slechter. Zij hield er een duidelijke opvatting over de verhouding mecenas-kunstenaar op na (wie betaalt, bepaalt) en schroomde niet zich op te stellen als co-architecte. In die hoedanigheid overlaadde ze Berlage met aanwijzingen en opdrachten. Ondertussen beklagde ze zich erover dat er zo weinig uit zijn handen kwam:

"Het is godsgeklagd, dat menschen die iets kunnen scheppen zoo traagsoms zijn, wat tot stand te brengen." Geen wonder dat Berlage zijn tijd bij de Kröller-Müllers niet uitdiende. Andersom komt het ook voor dat architecten zich weinig gelegen laten liggen aan hun opdrachtgever. Meubelontwerper en kunstverzamelaar

### De grachtengordel was een vinexwijk avant la lettre

Martin Visser liet Gerrit Rietveld een bungalow ontwerpen voor een bosperceel in Bergeijk. De architect hield nauwelijks rekening met de hobby van zijn tijdelijke broodheer. Het in 1956 opgeleverde huis had bijna geen muren om schilderijen op te

hangen. Visser liet het euvel twaalf jaar later verhelpen toen hij een andere gerenommeerde architect, Aldo van Eyck, inhuurde voor een uitbreiding van zijn bungalow. Voortaan kon hij wel delen van zijn collectie kwijt. Rietveld opereerde niet altijd zo eigengereid. De samenwerking met opdrachtgeefster Truus Schröder-Schröder bleef niet zonder discussie, maar was alles overziend toch tamelijk eendrachtig. Tussen de esthetische opvattingen van de ontwerper (onder meer voortbordurend op De Stijl) en de woonwensen van de weduwe (leven in plaats van geleefd worden) ontstond een zekere balans. Het resultaat, het in 1924 opgeleverde Rietveld Schröderhuis, is zonder twijfel het beroemdste voorbeeld van particulier opdrachtgeverschap in Nederland (de woning heeft onder meer een plek op de werelderfgoedlijst van Unesco). Rietveld hield kantoor op de benedenverdieping van het

huis en ging na de dood van zijn echtgenote zelfs wonen in het huis van mevrouw Schröder-Schröder. Nederland heeft geen grote traditie van buitenissig bouwen voor particulieren. De welgestelden van het Amsterdam van de Gouden Eeuw hadden er de middelen voor, maar hun huizen in de grachtengordel stonden op standaardpercelen en kregen al gauw min of meer een standaardvorm – een vinexwijk avant la lettre. Wie zich met zijn huis wilde onderscheiden kon dat hooguit doen met detaillering of bijzonderheden achter de voordeur. Ook later lagen de vormen voor een belangrijk deel vast. Het heren- of stadhuis kende ruwweg twee types: het ene had een middengang met zijkamers, het andere de gang, de trap en de keuken aan een kant en de kamer en suite aan de andere kant. Architectonische eigenzinnigheid kreeg eind 19de, begin 20ste eeuw een kans door de aanleg van villapar-





**Op bezoek**

**Huis Sonneveld**  
Het Huis Sonneveld is onderdeel van het Nederlands Architectuurinstituut (NAi). Het museum wordt momenteel verbouwd, maar de museumwoning is geopend en tot 1 juli zelfs gratis toegankelijk.  
Di t/m za: 10.00 - 17.00 uur  
Zon- en feestdagen: 11.00 - 17.00 uur  
Museumpark 25  
Rotterdam  
Telefoon: 010-4401200  
www.nai.nl

**Jachtslot Sint-Hubertus**  
Het Jachtslot Sint-Hubertus is onderdeel van Nationaal Park de Hoge Veluwe. Bezoek kan alleen onder begeleiding. De rondleidingen worden dagelijks gehouden. Kaarten zijn te krijgen bij Nationaal Park de Hoge Veluwe. Meer info: www.hogeveluwe.nl

**Rietveldhuis**  
Het Rietveld Schröderhuis in Utrecht is te bezoeken aan de hand van een audiotour. Reserveren hiervoor is noodzakelijk. Bezoeken zijn mogelijk van woensdag tot en met zondag. Meer informatie op www.centraalmuseum.nl

**Grachtenmusea**  
Diverse grachtenpanden in de Amsterdamse grachtengordel – van woonhuis tot schuilkerk – vormen samen de Grachtenmusea. Ze zijn gezamenlijk en afzonderlijk te bezoeken. Meer informatie op: www.grachtenmusea.nl

Huis Sonneveld in Rotterdam, hypermodern in 1933.

FOTO NAI

ken en nog meer door de trek naar plekken buiten de stad zoals Het Gooi. De woningen die daar werden neergezet – vaak met Britse landhuizen als voorbeeld – zagen er rustieker, vriendelijker en persoonlijker uit. Plattegronden kregen een asymmetrische vorm. Ontwerpen en bewoners ontwikkelden oog voor harmonie met het omliggende landschap. Maar de blik bleef nog altijd sterk naar binnen gericht: huiselijkheid gold als het hoogst bereikbare. In de loop van de 20ste eeuw kwam er meer aandacht voor licht, transparantie en ruimte. Opdrachtgevers durfden moderniteit aan. Ontwerpers veroorloofden zich meer en meer eigenheid. Het duo Brinkman en Van der Vlugt (ook verantwoordelijk voor de Van Nellefabriek) zette in de jaren dertig in Rotterdam en omgeving een aantal huizen neer die in alles de Nieuwe Zakelijkheid uitstraalden: dit waren woningen die oogden als kantoren. Een van die wo-

ningen, Huis Sonneveld, is nu onderdeel van het Nederlands Architectuur Instituut. Brinkman en Van der Vlugt ontwierpen ook het voor 1933 hypermoderne interieur van de woning met Gispensmeubelen en een keuken van Piet Zwart. De familie Sonneveld hoefde niets mee te verhuizen. Architecten speelden ook met de indeling: Ernest Groosman liet een fabriekant en zijn familie op de begane grond slapen, omdat een woonkamer op de eerste verdieping een veel mooier uitzicht op de omgeving zou bieden. Ontwerpers konden en kunnen lang niet altijd hun gedroomde gebaren maken. Ruimte is een probleem in Nederland. Kavels, zelfs die voor woningen in de vrije sector, hebben vaak een postzegelformaat. Maar een beperkt aantal vierkante meters kan een architect ook aanzetten tot onconventionele oplossingen. Veel opdrachtgevers hebben echter

een conservatieve smaak. Nederland is het land van 'doe maar gewoon dan doe je al gek genoeg'. Vrije-sectorwoningen zijn vaak gemodelleerd naar voorbeelden elders, hooguit een lichte variatie op een bestaand thema. Nederlanders lijken zich liever te onderscheiden met hun tuin, met hun keuken of met het sanitair en de

**We wonen liever sociaal-democratisch dan liberaal,**

betegeling van hun badkamer. En zelfs in de keuzes daarvoor laten ze zich nogal eens leiden door de smaak van anderen, woonbladen en tv-programma's. Architect Carel Weeber kon lastig begrijpen waarom Nederland verander-

de in een zee van vrijwel identieke rijtjeshuizen, terwijl de Nederlander toch echt het liefst in een vrijstaande woning leeft. Dertien jaar geleden introduceerde hij het concept van 'Het Wilde Wonen': iedereen zijn huis naar keuze. Vrijheid blijheid. "In mijn ideaal gaan de mensen naar een bouwwarenhuis, een soort Gamma, dat huisonderdelen in verschillende variëteiten verkoopt." Ruimte genoeg, weersprak Weeber de algemene klaagzang over een vol land. Slechts tien procent van de oppervlakte was volgens hem bebouwd. Ook de VVD'er Johan Remkes brak in 2001 als staatssecretaris van volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieu – wat meer politiek gemotiveerd – een lans voor nieuwe wegen: "Een derde van alle nieuwe woningen zal vanaf 2005 in enige vorm via particulier opdrachtgeverschap gerealiseerd moeten worden. De ultieme vorm van particulier opdrachtgeverschap is het bouwen op een vrije

kavel." Maar Nederland lijkt als het gaat om woningbouw sterker in de sociaal-democratische dan in de liberale traditie te staan. De meeste mensen kiezen eerder voor confectie dan voor maatwerk. Belgen bijvoorbeeld worden met een baksteen in de buik geboren. Ze moeten en zullen zelf bouwen. Nederlanders hebben daar niet zo'n last van. Als het al kriebelt, worden ze wellicht door andere zaken tegengehouden. Zoals architect/beeldend kunstenaar Gunnar Daan het formuleerde: "In de opdrachtportefeuille van architecten komt de particuliere woning nauwelijks meer voor. Grotere bureaus halen de neus op voor het povere rendement in deze sector, terwijl de potentiële bouwheer juist opziet tegen de honoraria en de extra kosten die een niet-standaardoplossing met zich meebrengt." De huiver aan beide zijden voor eigenwijsheid à la Krölller-Müller en Rietveld zal ook niet helpen.



Van links naar rechts: De bouwers van grachtenhuizen in Amsterdam waren gebonden aan streng afgebakende kavels. Hendrik Berlage bouwde jachtslot Sint-Hubertus voor Helene Krölller-Müller. Hij vond haar bemoeizuchtig. Beter verliep de samenwerking tussen Gerrit Rietveld en Truus Schröder-Schräder. Ze creëerden werelderfgoed.

FOTO'S ANP



Ook met een beperkt budget kun je een bijzonder huis neerzetten. Architect Haiko Meijer zette zijn opdrachtgevers zelf aan het werk.

**droomhuis**

## Een schuur met een schoorsteen voor de ooievaars

Een kindvriendelijk interieur. Niemand raakt in paniek als er een punaise in de muur wordt geprikt. FOTO'S MARK SEKUR EN PETER VAN DER KNOOP



**Harmen van Dijk**

De schuur speelt een grote rol in het oeuvre van architectenbureau Onix. "Het is de ultieme multifunctionele ruimte", zegt architect Haiko Meijer. "Je kunt er een school in huisvesten of een kantoor. Maar ook een gezin."

De schuur was ook de vorm bij uitstek voor het perceel dat Harold van den Broek en Sandra de Bont kochten bij Bosschenhoofd. Er stond, op de grens tussen een bosperceel en uitgestrekte akkers, al een klein boerderijtje. Dat staat er nog steeds, maar aan het andere uiteinde van het 'erf' verrees een nieuwe woon-schuur, volledig bedekt met planken. Ook het dak is van hout. "Dat is in Nederland heel ongebruikelijk, maar in het buitenland wordt het vaker gedaan", zegt Meijer. "Er zit bitumen onder, dus het is waterdicht. Je moet zorgen dat er lucht onder de planken door kan stromen. Zo blijven ze droog en rotten ze niet. En het werkt ook koelend in de zomer. In de tropen gebruiken ze dat principe veel."

De maatvoering van de verticaal geplaatste planken, twintig centimeter breed, is heel bepalend voor de vorm van het huis. Alle muren, ramen, deuren en omljstingen zijn twintig centimeter of een veelvoud daarvan – geen enkele plank is in de lengte doorgezaagd. Ook binnen is dit principe doorgevoerd. En zelfs de betonnen constructie, op slechts een paar plekken te zien, is gegoten in mallen van deze planken. De afdruk daarvan sluit precies aan op de houten bekleding van het huis. "Het heeft iets heel ruigs, zo'n plank als basiselement", zegt Meijer. "Ik word er steeds extremer in om alles in een maat op te bouwen."

De woonschuur is een moderne strakke vorm die door het zadeldak ook weer traditioneel oogt. "Bijna een Nijntjehuis", grapt Meijer. Een heel leefbaar huis ook. Van den Broek en De Bont wonen er met hun twee kinderen en die kunnen op de betonnen vloer van de grote woonruimte hun gang gaan. "Als ze tekeningen op willen hangen is dat geen probleem, er mogen punaises in het

hout geprikt worden", zegt Van den Broek. De grote openslaande 'schuuredeuren' aan weerszijden van de woonruimte zorgen ervoor dat binnen en buiten vloeiend in elkaar overlopen. Van den Broek heeft zelf veel aan het huis gewerkt. "Ik heb

### Huis en architect

Locatie: Bosschenhoofd  
Bruto vloeroppervlak: 165 m<sup>2</sup>  
Bouwperiode: 2008 - 2010  
Opdrachtgever: Harold van den Broek en Sandra de Bont  
Architectenbureau: Onix  
Projectarchitect: Haiko Meijer  
Aannemer: Gebr. Dingemans  
www.onix.nl  
Genomineerd voor 'Gebouw van het jaar'

binnen het meeste zelf gedaan – de planken gezet, getegeld, gelast." Zo wist het stel de kosten te drukken. "We hadden nooit gedacht dat zo'n huis voor ons bereikbaar was. We dachten altijd dat we ergens in de stad een oud huis zouden opknappen. Mijn schoonouders hebben deze plek ontdekt en toen hebben we besloten buiten te gaan wonen."

Het gezin trok eerst in het kleine boerderijtje dat er al stond. "Toen pas zijn we gaan nadenken over wat we wilden bouwen. We hadden al aan de plek kunnen wennen. Dat heeft invloed gehad op het ontwerp." Van den Broek en De Bont zijn allebei landschapsarchitect. Ze hadden wel een idee wat ze wilden en begonnen eerst zelf te schetsen. Maar ze kozen uiteindelijk toch voor een architect. Uit de vakliteratuur kenden ze het werk van Onix. "We hebben eerst gekeken of het klikte met de architect. Je moet vertrouwen in elkaar hebben, maar ook lol hebben in een discussie. Een architect is een sparring partner."

Meijer: "Aandacht voor het land-

schap was bij deze opdrachtgevers natuurlijk een belangrijke eis. We hebben lang gezocht naar de ideale plaatsing van het huis. Het budget was ook heel bepalend bij dit project. Dat was een mooie zoektocht. Omdat het gezin hier al woonde, konden ze veel zelf doen om de kosten laag te houden. Het ontwerp hebben we daarop aangepast."

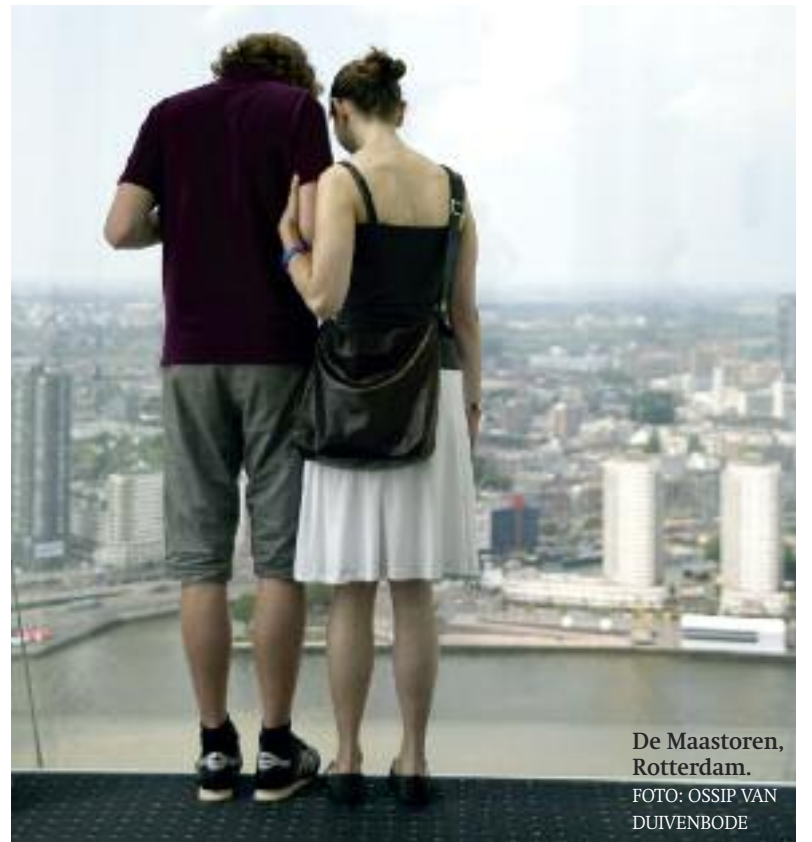
De 'werktitel' van het project was eerst Plankenhuis. Maar tijdens een werkbezoek aan de VS kreeg Meijer, door het werk van de beroemde architect Frank Lloyd Wright, het idee om meerdere schoorstenen op het huis te zetten. "Wright zorgde in elke ruimte voor een zitje bij de haard. Toen realiseerde ik me dat op moderne huizen nooit meer fatsoenlijke schoorstenen staan. In dit ontwerp zijn ze er wel: voor de haard uiteraard, maar ook toegepast als lichtkoepel en als dakkapel." En er is er één die bestemd is voor een ooievaarsnest. "Alleen hebben de vogels hem nog niet gevonden."

Zo kreeg het huis een nieuwe naam.

# EVENEMENTENOVERZICHT

**dag van de** <sup>2011</sup> **25**  
**architectuur** **26**  
powered by BNA  
juni

Kom op 25 en 26 juni naar de Dag van de Architectuur en beleef architectuur, tijdens rondleidingen, excursies, lezingen, tentoonstellingen en kinderactiviteiten. Maak kennis met architecten en hun werk op het Open Huis Architectenbureaus. Bijna 200 bureaus openen hun deuren voor het publiek. De meest actuele informatie staat op [www.dagvandearchitectuur.nl](http://www.dagvandearchitectuur.nl). Lees daar ook meer over werken met een architect. Tenzij anders vermeld zijn de evenementen gratis toegankelijk.



De Maastoren, Rotterdam.  
FOTO: OSSIP VAN DUIVENBODE

## FLEVOLAND

### ALMERE

**25 juni**  
**Almere Hout Noord Presentaties, tentoonstelling**  
Verzamelen bij Casla. Boottocht naar Almere Hout Noord. Op locatie – nu nog bosranden en landbouwgebieden – het traditionele Dag van de Architectuurontbijt. Hierna volgen presentaties van Gemeente Almere, Ymere en West8 over dit bijzondere gebied en de toekomstige organische invulling ervan; Wijk voor Initiatieven. Hierna een bustransfer naar Casa Casla voor de opening van de tentoonstelling 'Eindhoven Almere a Tale of two Cities', met een debat tussen Adri Duivesteijn, wethouder ruimtelijke ordening Almere en Rob van Gijzel, burgemeester van Eindhoven. **Locatie:** Casa Casla, Weerwaterplein 3. Tijd: 10.00 uur. Aanmelden via [j.flapper@casla.nl](mailto:j.flapper@casla.nl). Informatie: [www.casla.nl](http://www.casla.nl).

**25 juni**  
**Bouwen doe je samen Open Huis**  
Jos Abbo architect werkt aan eco-architectuur voor collectief particuliere opdrachtgevers. De projecten variëren van kantoren, woon-werkvillages, appartamentengebouwen, woonwijken en landgoederen. **Locatie:** Edvard Munchweg 107a. Tijd: 10.00 – 16.00 uur.

**25 juni**  
**Arc2 architecten: Open Huis**  
In de visie van architect Gert-Jan de Jong, oprichter van Arc2 architecten, is architectuur een synthese van drie belangrijke ingrediënten, namelijk ruimte, constructie en context. Arc2 is een innovatief architectenbureau dat ernaar streeft de wensen van de opdrachtgever te transformeren tot aangename en inspirerende ruimten, waarin constructieve elementen een sprekende plaats krijgen. Integratie van techniek en vormgeving is voor Arc2 vanzelfsprekend. **Locatie:** Buster Keatonstraat 65. Tijd: 10.00 – 17.00 uur.

### LELYSTAD

**25 juni**  
**Zelf Verzonnen**

**Lezingen, presentaties, bustocht, prijsuitreiking**  
In Lelystad gaat het programma over droomhuizen en particulier opdrachtgeverschap. 's Ochtends geven Jop Fackeldey (wethouder cultuur van de gemeente Lelystad) en Maarten Molenaar en Vincent van den Dijssel (begeleiders van collectief particulier opdrachtgevers) lezingen het provinciehuis. Daarna presenteren verschillende (collectieve) particuliere opdrachtgevers hun droomhuis, en hoe zij tot realisatie zijn gekomen/gaan komen. Een bustocht voert langs een aantal bijzondere zelfverzonnen projecten in Lelystad. Tijdens de afsluitende lunch wordt de winnaar bekend gemaakt van de Architectuurprijs Lelystad 2011. **Locatie:** Provinciehuis, Visarenddreef 1. Tijd: inloop vanaf 9.00 uur, start programma 9.30 uur. Aanmelden: [info@stichtingals.com](mailto:info@stichtingals.com). Informatie: [www.stichtingals.com](http://www.stichtingals.com).

### ZEEWOLDE

**25 juni**  
**Wonen en werken als eenheid Open Huis**  
In het ene huis voel je je meer op je gemak dan in het andere. Dat is geen toeval maar heeft te maken met levensenergie. De 'Chi' moet optimaal kunnen stromen om een gezonde leefomgeving te creëren. Wonen en gezondheid zijn dus onlosmakelijk met elkaar verbonden. Met die gedachten en de Feng Shui-regels heeft René Smit een woonhuis ontworpen, dat tevens een beautystudio en architectenbureau is. **Locatie:** Planetenveld 3. Tijd: 10.00 – 15.00 uur. Meer informatie: [info@renesmitarchitecten.nl](mailto:info@renesmitarchitecten.nl) / 036 523 42 17.

## FRIESLAND

### DOKKUM

**25 juni**  
**Adema architecten: Open Huis**  
Bezoekers kunnen kennismaken met het architectenvak en het bureau. Er wordt vrijblijvend advies gegeven over bouw- en interieurvragen en er zijn doorlopend presentaties. **Locatie:** Vleesmarkt 7. Tijd: 11.00 – 16.00 uur. Meer informatie:

[www.adema-architecten.nl](http://www.adema-architecten.nl).

### DRACHTEN

**25 juni**  
**KARUS architectuur & stedenbouw: Open Huis**  
Zie met eigen ogen hoe architectuur wordt gemaakt. Laat u voorlichten over wat de architect voor u kan betekenen. Ons motto is 'voor hetzelfde geld heeft u een architect'. U mag foto's en tekeningen van uw woning meenemen want op deze dag geven wij u gratis (woon)advies. Het maakt niet uit of het gaat om verandering, andere indeling of uitbreiding van de woning. De koffie staat klaar! **Locatie:** Ampèrelaan 1L. Tijd: 10.00 – 15.00 uur.

### LEEWARDEN

**25 juni**  
**Moderne architectuurwandeling – in het centrum Architectuurroute, Open Huis**  
Tjeerd Brouwer, stedenbouwkundige bij de gemeente Leeuwarden, leidt een wandeltocht door de binnenstad langs voornamelijk herbestemmingprojecten. Leeuwarden telt een rijk aantal historische gebouwen die een nieuwe functie hebben gekregen en/of waar op geslaagde wijze een moderne toevoeging is aangebracht. Een waardevolle symbiose tussen oud en nieuw. Het vertrekpunt van de wandeling is het kantoor van Achterbosch Architectuur, met koffie en Open Huis. Tijdens de route komen we langs het 'Open Huis op locatie' van Heldoorn Ruedisulj Architecten in het Piter Jelles Gymnasium, waar architect Jaap Ruedisulj een rondleiding geeft. **Locatie:** Achterbosch Architectuur, Oosterkade 72 (vertrek-



Aula Noorderbegraafplaats, Leeuwarden. Ontwerp: Borren Staalenhoef Architecten. FOTO: PIETER KERS

punt). Tijd: inloop met koffie 12.30 uur, wandeling 13.30 – 15.00 uur. Aanmelden: [info@arkfryslan.nl](mailto:info@arkfryslan.nl). Meer informatie: 058 233 79 49, [www.arkfryslan.nl](http://www.arkfryslan.nl).

**25 juni**  
**Architectuurfietsstocht – om het centrum Architectuurroute, Open Huis**  
Deze fietsstocht onder leiding van Niek Verdonk, stedenbouwkundig supervisor van de gemeente Leeuwarden, toont een selectie van de architectonische hoogtenpunten van de 20e en 21e eeuw buiten het centrum. Van recente stadsvernieuwing, monumentale stadsuitbreiding tot soms nog niet eens volledig gerealiseerde nieuwbouw. Het vertrekpunt is bij Johan Sijtsma Architectenteam, met koffie en een Open Huis. Borren Staalenhoef Architecten hebben tijdens de route een 'Open Huis op locatie' in de Aula van de Noorderbegraafplaats. Bernardus Warenga geeft een rondleiding door de verbouwde hoofdenterree uit de jaren '60. Hierna wordt de fietsstocht voortgezet. **Locatie:** Johan Sijtsma Architectenteam, Harlingerstraatweg 103 (vertrekpunt). Tijd: inloop met koffie 14.30 uur, fietsstocht 15.30-17.00 uur. Aanmelden: [info@arkfryslan.nl](mailto:info@arkfryslan.nl). Meer informatie: 058 233 79 49, [www.arkfryslan.nl](http://www.arkfryslan.nl).

**25 juni**  
**Ook hier wordt een droom werkelijkheid Film en paneldiscussie**  
Een film van kunstenaars Barthold Boksem en Anne Jaap de Rapper van WAARZIJNWE.TV (De Nieuwe Architectuurgids van Nederland). 'Een ongebruikelijk humoristisch college architectuurbeschouwing. De makers verkennen de zuidelijke rand van de stad Leeuwarden – een staalkaart van architectuuroppvattingen – en wandelen steeds verder de toekomst in, totdat ze wegwaaien in het nagelnieuwe buurtschap Techum.' Opening door de Leeuwardse wethouder Isabelle Diks. Talkshow na vertoning van de film, met o.a. vertegenwoordigers van de projectbureaus Nieuw Stroomland (Jacco Eisen) en De Zuidlanden (Werner Brouwer), over de visie op de stadsrand van Leeuwarden. Presentatie: Marijke Roskam. Borrel en muziek na afloop. **Locatie:** Brede School De Zuidlanden, Molkenkelder 4. Tijd:

19.30 – 22.30 uur. Aanmelden: verplicht voor 23 juni, via [info@arkfryslan.nl](mailto:info@arkfryslan.nl). Meer informatie: 058 233 79 49, [www.arkfryslan.nl](http://www.arkfryslan.nl).

## GELDERLAND

### AALTEN

**25 juni**  
**Rinke ter Haar Architectuur Open Huis**  
RtHA is een jong, enthousiast architectenbureau, dat samen met Schoppers Constructie en Advies en Ingenieursbureau Haank ontwerpt aan originele woonhuizen, verrassende verbouwingen, inspirerende werkgebouwen en nuchtere utiliteitsbouw. Samen met de constructeur wordt elk ontwerpvragestuk integraal aangepakt en opgelost. De stijl van RtHA is zowel als harmonieus als verrassend. **Locatie:** Haartestraat 10/C. Tijd: 9.00 – 16.00 uur. Meer informatie: [www.rinketerhaar-architectuur.nl](http://www.rinketerhaar-architectuur.nl).

### APELDOORN

**25 juni**  
**Zelfverzonnen bouw in Groot Zonnehoeve Fietstocht**  
Belangstellenden voor collectief particulier opdrachtgeverschap kunnen een aantal gerealiseerde cpo-woningen in Groot Zonnehoeve bezoeken. Het eerste complex, Heerenstede, is een landhuis bestaande uit meerdere grote woningen. Het tweede – Zonnebosch – is tot stand gekomen door particulieren die een goedkope starterwoning zochten. Het derde project – Zonne Entree – bestaat uit unieke supermoderne woningen met een stalen frame. Tijdens het bezoek hoort u de verhalen van bewoners van drie totaal verschillende woonprojecten over de wijze waarop zij hun droomhuis hebben kunnen realiseren. **Locatie:** Verzamelen bij het ACECgebouw, Roggestraat 44, met de fiets. Tijd: 10.00 – 13.00 uur. Aanmelden: verplicht via [secretariaatbouw@xs4all.nl](mailto:secretariaatbouw@xs4all.nl).

**25 juni**  
**Vec en Artec: Open Huis**  
Vec en Artec, twee architectenbureaus in Apeldoorn houden Open









# EVENEMENTENOVERZICHT

discussies ontstaan over de stad en zijn gebouwen. Deze schetsen worden tentoongesteld in de Muzerij. Daar vindt parallel een workshop plaats (23 en 24 juni) waarin kinderen gebouwen kunnen tekenen. Meer informatie: [www.hzt.nl](http://www.hzt.nl).

## 25 juni Bustocht 'Reset' - projecten

In het kader van het jaarthema 'Reset the City' heeft het BAI (Bossche Architectuur Initiatief) een fietsroute en een stadspuzzel ontwikkeld welke alle grote transformatiegebieden in de stad belichten. Tijdens een bustocht onder deskundige begeleiding worden meerdere projecten bezocht. Later dit jaar geeft het BAI een 'Reset'-Atlas uit waarin deze transformatiegebieden uitgebreid worden toegelicht.

Toegangsprijs: €10 (= incl. 'Reset'-puzzel en fietskaart). Aanmelden via: [denbosch@bna-kringen.nl](mailto:denbosch@bna-kringen.nl) / [post@bai-s-hertogenbosch.nl](mailto:post@bai-s-hertogenbosch.nl). Informatie: [www.bna-kringen.nl/shertogenbosch](http://www.bna-kringen.nl/shertogenbosch) / [www.bai-denbosch.nl](http://www.bai-denbosch.nl).

## 25 en 26 juni Open Huis architectenbureaus

Architectenbureaus in Den Bosch en omgeving stellen hun bureau open voor het publiek en laten zien wat zij als beroepsgroep (kunnen) doen. Voor bezoekers is er een kaart beschikbaar met alle praktische informatie over de Dag van de Architectuur in Den Bosch. Informatie: [www.bai-denbosch.nl](http://www.bai-denbosch.nl) / [www.bna-kringen.nl/shertogenbosch](http://www.bna-kringen.nl/shertogenbosch).

## 25 juni Visser en Bouwman Open Huis

Visser en Bouwman architecten ontwerpen woningen, scholen, zorggebouwen, sportgebouwen en bedrijfsgebouwen. Het bureau ontwerpt volgens een empathische werkwijze en leeft zich in in de wensen van de gebruikers. Stijlkeuze van de gebouwen is daarom vaak afhankelijk van de context en de gebouwen passen optimaal in de omgeving.

**Locatie:** Orthen 51. Tijd: Zaterdag: 11.00 - 17.00. Zondag: 13.00 - 15.00 uur.



Kantoor De Twee Snoeken, Den Bosch

## 25 juni De Twee Snoeken Open Huis

De Twee Snoeken zet de deuren open en laat iedereen ervaren wat er bij het bureau, op een vooruitstrevende manier gebeurt. Op het bureau in een gerestaureerd rijksmonument geven medewerkers uitleg over de innovatieve activiteiten van De Twee Snoeken. Doorlopend zijn beelden te zien van gerealiseerde projecten. Geïnteresseerden zullen verrast worden door de inhoud van het gebouw en de inhoud van alle disciplines: architectuur (alles tussen ontwerp en oplevering), inte-



De Gruyterfabriek, bureau van Tarra architectuur & stedenbouw, Den Bosch

riearchitectuur, duurzaam bouwen, automatisering (tekenen, rekenen en meer), grafisch ontwerpen en communicatie, en regeltoetsing. **Locatie:** Postelstraat 49. Tijd: 11.00 - 17.00 uur. Meer informatie: [www.tweesnoeken.nl](http://www.tweesnoeken.nl).

## 25 juni Water en Vuur: Open Huis DSA

Op het 'Water en Vuurplein' stonden voorheen een slachterij, borstelfabriek, scheepswerf, pijpenmakerij, politiebureau... wie weet wat nog meer. Laat u in de voormalige meldkamer van de brandweer verrassen door diverse presentaties met o.a. het 'Resetten' van deze plek met respect voor de omgeving. Ook willen wij u meenemen in ons ontwerpproces. Een gebouw is immers meer dan een constructie van materialen. Mét de gelegenheid om een 'Vuurtje te blussen'. **Locatie:** Orthenstraat 65. Tijd: 10.00 - 16.00 uur.

## 26 juni Open Huis Ad de Vrieze Inlooppreekuur

Bezoekers kunnen kennis maken met de architect en vragen voorleggen. Foto's, 3D-beelden en virtuele maquettes waar je doorheen kunt 'lopen' tonen voorbeelden van verbouwingen en nieuwe woningen. Er wordt een toelichting gegeven over zaken als bouwkosten en energie besparen bij bestaande of nieuw te bouwen woningen. Er kan een gratis budgetbepaling en een vrijblijvende offerte gemaakt worden voor architectenwerkzaamheden, van ontwerp tot en met bouwbegeleiding. **Locatie:** Vughterstraat 257. Tijd: 12.00 - 16.00 uur. Meer informatie: 073 614 88 26.

## 25 juni Kuin & Kuin Architecten Open Huis

Graag gunnen wij u een kijkje achter de schermen van ons architectenbureau. U kunt kennis maken met de architecten die u aan de hand van maquettes, fotorealistische perspectieven, tekeningen e.d. laten zien wat het vak inhoudt. Er is ruimte voor vragen; we kunnen ter plekke of op een later moment advies geven. Naast professionele opdrachtgevers werken we ook veel voor particulieren (zowel verbouwingen als nieuwbouw). **Locatie:** St. Jorisstraat 133. Tijd: 12.00 - 17.00 uur. Meer informatie: [www.kuin-kuin.nl](http://www.kuin-kuin.nl).

## 26 juni Bureau Verkuylen: Open Huis

Bureau Verkuylen is een ontwerp bureau voor architectuur, stedenbouw, landschap en ruimtelijke ordening en telt circa tien vaste medewerkers. Ons werkgebied strekt zich uit van het buitengebied tot grote dorpen en de kleine steden. We onderhouden langlopende relaties met onze opdrachtgevers. Daaronder mogen we de provincie, gemeentes, ontwikkelaars en particulieren rekenen. In ons werk staan de wensen van de opdrachtgever centraal, zonder daarbij het belang van de omgeving uit het oog te verliezen. **Locatie:** Gruyterfabriek, Veemarkt-

kade 8, ingang D. Tijd: 10.00 - 16.00 uur.

## 25 juni JANICKI ARCHITECT Open Huis

JANICKI ARCHITECT is een compact architectenbureau. Functionaliteit en originaliteit spelen een belangrijke rol. Tijdens het ontwerpproces en de uitwerking worden de kosten continu bewaakt. Voor iedere opgave zoeken wij een specifiek antwoord, waarbij de interactie tussen opdrachtgever en architect een belangrijke rol speelt. Het bureau werkt aan woningbouw, zowel verals nieuwbouw, utiliteitsbouw, zorggebouwen, herbestemming en verbouwing. **Locatie:** Van Broeckhovenlaan 4 F. Tijd: 13.00 - 17.00 uur.

## 25 juni Wijnen Architectuur Open Huis

Het scheppen van ruimte staat voor Wijnen Architectuur centraal, zonder functionaliteit en uitvoerbaarheid uit het oog te verliezen om tot vanzelfsprekende, actuele en duurzame architectuur te komen. Binnen het bureau worden werkzaamheden uitgevoerd van haalbaarheidsstudie tot directievoering en ontwerpen van stedenbouwkundig niveau tot en met meubilair. **Locatie:** Stationsweg 7a. Tijd: 12.00 - 17.00 uur.

## 25 juni Tarra architectuur & stedenbouw: Open Huis

De 'tarra' van een gebouw is het verschil tussen bruto en netto, te vertalen in constructie, wanden en verkeersruimten. Dat zijn die onderdelen die een gebouw begrenzen, kleuren en vormgeven. Tarra is de tekening en daarmee het onderscheidend handschrift van de architect. Tarra is een middelgroot bureau dat werkt aan architectonische en stedenbouwkundige opgaven. Tarra denkt, zoekt, adviseert, ontwerpt, tekent en begeleidt. Voor grote en kleine vragen.

**Locatie:** De Gruyterfabriek, Veemarktkade 8. Tijd: 11.00 uur - 17.00 uur.

## 25 juni Open Huis Joep Mol architect Architectuurfilm ZapService

Joep Mol architect opereert op het grensvlak van architectuur, debat en educatie. Door de organisatie van workshops en symposia in Nederland en Afrika, door de productie van films en door de realisatie van uiteenlopende projecten zoals een transferiumgebouw in Den Bosch, het KlokHUIS in Almere of zes patio-woningen in een oude houtloods in Bussum. Tijdens het Open Huis wordt er in een Architectuurfilm ZapService langs een tiental relevante architectuurfilms gezapt. **Locatie:** Maaslandstraat 19A. Tijd: 13.00 - 17.00 uur.

## 1 juli Den Bosch BAI NIGHT!

Nacht van de Architectuur in de Verkadefabriek, met een lezing en prijsuitreiking. Tijdens deze feestelijke en muzikale nacht zullen de winnaars van de Publieksprijsvraag 2011 door de wethouder bekend worden gemaakt. **Locatie:** Verkadefabriek (serre) Boschdijkstraat 45. Tijd: 19.30 uur.

## DONGEN

## 25 juni Architectenbureau Kees Jacobs Open Huis

Als kleinschalig bureau beheersen wij alle facetten van het bouwpro-

ces en houden ons bezig met gevarieerde opdrachten van woningen, wooncomplexen, bijzondere huisvesting, kantoren en bedrijfsgebouwen. Graag geven wij u uitleg over de wijze waarop ons bureau u van dienst kan zijn als vertrouwenspersoon bij de voorbereiding en realisatie van uw plannen. Een goed persoonlijk contact met onze opdrachtgevers vinden wij erg belangrijk. **Locatie:** Watertorenstraat 6. Tijd: 9.30 - 17.00 uur.

## EERSEL

## 25 juni Ontwerp je eigen plattegrond

Keeris Architecten is een toonaangevend ontwerp bureau in de Brabantse Kempen, bestaande uit 10 enthousiaste medewerkers. Het bureau is gespecialiseerd in collectief particulier opdrachtgeverschap - een vorm van sociale projectontwikkeling waarbij toekomstige bewoners gezamenlijk opdrachtgever zijn - waarover wij meer kunnen vertellen tijdens het Open Huis. Er is een presentatie van gerealiseerd werk te zien. Verder kunnen bezoekers een eigen plattegrond ontwerpen en zijn er workshops om 14.00 en 16.00 uur. Ook zijn er rondleidingen door het monumentale gebouw, de voormalige hoofdmeesterwoning uit 1880. **Locatie:** Dijk 14. Tijd: 13.00 - 17.00 uur. Meer informatie: [www.keerisarchitecten.nl](http://www.keerisarchitecten.nl).

## EINDHOVEN

## 25 en 26 juni Open Huis architectenbureaus

In Eindhoven en omgeving opent op 25 en 26 juni een groot aantal architectenbureaus hun deuren. Sommige bureaus ontvangen bezoekers in hun monumentale of zelfontworpen pand, andere verzorgen workshops of lezingen. Het complete programma is te downloaden op: [www.architectuurcentrum eindhoven.nl](http://www.architectuurcentrum eindhoven.nl).

## 25 juni van Helmond Zuidam architecten: Open Huis

Bezoekers kunnen hun architectonische en bouwkundige vragen stellen (over interieur, verbouwing, onderhoud, restauratie, nieuwbouw) in een persoonlijk gesprek met een van de architecten en krijgen een advies, documentatie, schets of verwijzing. **Locatie:** Hooghuisstraat 37. Tijd: 13.00 - 16.00 uur. Meer informatie: [www.vanhelmondzuidam.nl](http://www.vanhelmondzuidam.nl).

## 25 juni Van den Pauwert architecten Open Huis

Drie voorbeelden worden middels maquettes en digitale presentaties getoond: collectief particulier opdrachtgeverschap projecten, waar



Het kantoor van Inbo, Eindhoven. Architect: Inbo



Architectuurcentrum Eindhoven

samen met de bewoner de ideale woning wordt verzonnen. Het project 'Backbone': twee onafhankelijke jury's kozen dit studieconcept tot meest innovatieve huisvestingsconcept voor mensen met een zorgindicatie. '4.8 Woonidee': deze woning is met een prijs van € 125.000 V.O.N. wél betaalbaar voor de doelgroep die niet meer in de sociale huur terecht kan. **Locatie:** Beemdstraat 7. Tijd: 13.00 - 17.00 uur. Meer informatie: [www.starterswoningen.pauwert.nl](http://www.starterswoningen.pauwert.nl).

## 25 juni Inbo: Open Huis

Het werkgebied van Inbo is veelzijdig: woningbouw, utiliteitsgebouwen, woon-zorgcomplexen, kantoren, laboratoria, scholen en stedenbouwkundige opgaven. In Eindhoven realiseerde het bureau onder meer garages en kantoren op de High Tech Campus. Individuele ontwikkeling en onderling respect tussen opdrachtgever en ontwerpers staan bij Inbo centraal. Inbo is gevestigd in een voormalig fabriekspand aan de Scherpakkerweg in Strijp, een ontwerp van eigen hand. **Locatie:** Scherpakkerweg 15. Tijd: 13.00 - 17.00. Meer informatie: 040 243 40 45 / [eindhoven@inbo.com](mailto:eindhoven@inbo.com).

## 25 juni Studio M10 Open Huis

Studio M10 toont in zijn studio in de Witte Dame ontwerpen en studies van projecten in voorbereiding. Het adagium van Studio M10 is 'Eenvoud is het kenmerk van het ware', de lijfspreuk van Boerhaave (1668-1738). Hierin ligt het streven naar minimale vormen met maximale precisie besloten. Martien Jansen richtte het bureau op in 1996. In 2009 ontving de Oostvaardersklinie in Almere van M10 de onderscheiding BNA Gebouw van het Jaar. **Locatie:** De Witte Dame, Emmasingel 26. Tijd: 13.00 - 17.00 uur. Meer informatie: [www.studio-m10.nl](http://www.studio-m10.nl).

## 25 juni Werken in het groen Open Huis WillemsenU

Uit respect voor het bestaande landschap is het gebouw opgetild en op poten geplaatst. Zo blijft vanuit de straat het zicht en de toegang tot het park gehandhaafd. De houten gevel zal in de loop der tijd vergrijzen en opgaan in het kleurenpalet van de aangrenzende bomen. De wisselwerking met de omliggende natuur wordt versterkt door de steeds wisselende licht- en boomspiegelingen in het glas. Het ontwerp werd genomineerd voor het BNA Gebouw van het Jaar 2010. **Locatie:** Groenstraat 6. Tijd: 13.00 - 17.00 uur.



# EVENEMENTENOVERZICHT

**26 juni**  
**Zelfverzonnen op IJburg: Openstelling gebouwen**  
 'Zelfverzonnen' en IJburg zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Vele particuliere opdrachtgevers hebben hier welstandsvrij hun droomhuis kunnen realiseren. Ook de experimenten met zelf indeelbare ruimtes in Solids en typerende voorbeelden van collectief opdrachtgeverschap tonen de creativiteit en de ambities van de IJburgers. Er zijn op IJburg 35 gebouwen opengesteld voor publiek. U wordt rondgeleid door de bewoners zelf en/of door de ontwerpers. Aan de hand van hun verhalen krijgt u een idee van het ontwerpproces, de tegenvallers en de dromen die uit zijn gekomen. **Locatie** informatiepunt: Pedro de Medinalaan 1. Tijd: 11.00 – 17.00 uur (kaartverkoop vanaf 10.30 uur). Toegangsprijs: € 5. Meer informatie: [www.arcam.nl](http://www.arcam.nl), [bnakringamsterdam.ning.com](http://bnakringamsterdam.ning.com).

**26 juni**  
**Zelfverzonnen op IJburg: BNA Architectenwinkel Advies van architecten**  
 Bij de Architectenwinkel kunnen geïnteresseerden gratis advies bij een architect inwinnen. Ruimtelijke problemen of wensen kunnen vrijblijvend met een professional worden besproken. Hebt u bijvoorbeeld vragen over het vergunningsproces van uw geplande aanbouw? Wilt u weten wat de verbouwingsmogelijkheden zijn van het huis dat u misschien wilt kopen? Denkt u eraan gezamenlijk enkele woningen te ontwikkelen? Of twijfelt u aan de haalbaarheid van uw zelfverzonnen idee? Neem uw plattegronden en foto's mee naar het inloopsprek uur. De architecten van de Architectenwinkel geven u graag een vrijblijvend en deskundig advies. **Locatie** informatiepunt: Pedro de Medinalaan 1. Tijd: 11.00 – 17.00 uur (kaartverkoop vanaf 10.30 uur). Toegangsprijs: € 5. Meer informatie: [www.arcam.nl](http://www.arcam.nl), [bnakringamsterdam.ning.com](http://bnakringamsterdam.ning.com). U kunt zich voor de Architectenwinkel vooraf inschrijven om verzekerd te zijn van een plaats op: [welkom@bnaarchitectenwinkel.nl](mailto:welkom@bnaarchitectenwinkel.nl).

**26 juni**  
**Zelfverzonnen op IJburg: Rondleidingen en bijzonderheden**  
 Op de Dag van de Architectuur worden op IJburg diverse rondleidingen georganiseerd met nadruk op het particulier opdrachtgeverschap. Informatie over de aanvangstijden van de rondleidingen en de mogelijkheid om u in te schrijven voor een rondleiding vindt u bij het Centrale Informatiepunt op Pedro de Medinalaan 1. Tijdens de Dag worden op diverse locaties op IJburg extra activiteiten georganiseerd. Materia organiseert een presentatie over bijzondere materialen. Het spiksplinternieuwe Mosa Architectural Centre met informatie over 'Custom Made'



Woning Lisdoddelaan, Amsterdam. Ontwerp: Équipe i.s.m. Idea, 2003. FOTO: JOLIEN HOMAN

tegels is te bezoeken. En in de woning aan de Pieter Holmstraat 28 wordt een film getoond over het suburbane wonen en het bouwen van een eigen huis. **Locatie** informatiepunt: Pedro de Medinalaan 1. Tijd: 11.00 – 17.00 uur (kaartverkoop vanaf 10.30 uur). Toegangsprijs: € 5. Meer informatie: [www.arcam.nl](http://www.arcam.nl), [bnakringamsterdam.ning.com](http://bnakringamsterdam.ning.com).

**26 juni 2011**  
**Olympisch Stadion Architectuurwandeling**  
 Het Olympisch Stadion, één van de opvallendste ontwerpen van architect Jan Wils, is tijdens de Dag van de Architectuur het startpunt voor de architectuurwandeling door het Olympisch Gebied. U kunt tussen 13.00 – 16.00 uur terecht voor een lezing en meelopen met één van de rondleidingen in het stadion of door het Olympisch Gebied. **Locatie**: Olympisch Stadion 2. Tijd: 13.00 – 16.00 uur. Toegangsprijs: € 6: volwassenen, € 5: t/m 12 jaar. Inschrijven [info@olympischgebied.nl](mailto:info@olympischgebied.nl). Informatie: [www.olympischstadion.nl](http://www.olympischstadion.nl).

**26 juni**  
**Open Huis Paul Salomons architect**  
 Het doel van het bureau is om ruimte te creëren voor kleinschalige ondernemingen en individuele initiatieven. Studies en plannen zijn te bezichtigen in broedplaats Kruitberg aan het marktplein op het nieuw ontwikkelde maaiveld van metrostation Kraaiennest. **Locatie**: Kruitberg 2007BK. Tijd: 12.00 – 17.00 uur. Meer informatie: [info@paul-salomons.nl](mailto:info@paul-salomons.nl).

**26 juni**  
**Bas Muilwijk Architectuur Open Huis**  
 Bezoekers kunnen een indruk opdoen van de projecten van dit bureau én zijn welkom met vragen die betrekking hebben op hun eigen woon- en/of werksituatie. **Locatie**: Anton Constandsestraat 48. Tijd: 12.00 – 17.00 uur. Meer informatie: [www.sarcodina.nl](http://www.sarcodina.nl).



Werkwoning op IJburg, Amsterdam. Ontwerp: Lambert Architecten BNA

**26 juni**  
**Werkwoning Lambert Architecten: Open Huis**  
 Op de punt van het Kleine Rieteland hebben we ons woonhuis en architectenbureau ontworpen. Het ligt op een driehoekig stuk grond. Bijna alle ruimtes zijn op het uitzicht en het water georiënteerd. Het gebouw heeft een zeer gesloten gevoel aan de straat en een volledig open glasgevel aan het water. De 40 meter lange straatgevel is van lichtgeel beton met een reliëf van rietstengels. **Locatie**: Lisdoddelaan 136. Tijd: 11.00 – 17.00 uur.

**26 juni**  
**Open Huis dL-Architecten Gratis eerste ontwerpconsult**  
 Vanuit Amsterdam (Zuid) ontwerpt, tekent en begeleidt dL-Architecten BNA al 12 jaar lang voor particulieren en bedrijven met (ver)bouwplannen, exterieur, interieur en tuin. Traditioneel of vernieuwend; een huis of bedrijfspand moet pas-



Woonhuis Amsterdam. Ontwerp: Henk Duijzer Bureau LUX. FOTO: HENK DUIJZER

sen als een handschoen. Overleg met de opdrachtgever staat dan ook centraal. We creëren ruimte, ook daar waar u het niet verwacht had. dL-Architecten kent korte lijnen en de prijzen zijn meer dan concurrerend. **Locatie**: Amazonenstraat 48 hs. Tijd: 10.00 – 16.00 uur. Meer informatie: [www.dL-Architecten.nl](http://www.dL-Architecten.nl).

**26 juni**  
**Florian Eckardt + Elizabeth Nurre: Open Huis**  
 Het ontwerp van dit herenhuis kwam tot stand door een intensief proces samen met de opdrachtgever die specifieke wensen en ideeën inbracht. Naast onze opdrachtgevers Ernst en Caspar zullen wij zelf die dag aanwezig zijn om u rond te leiden en tekst en uitleg te geven. **Locatie**: Cornelis Zillesenlaan 92. Tijd: 11.00 – 17.00. Meer informatie: [info@architectinamsterdam.nl](mailto:info@architectinamsterdam.nl).

**26 juni**  
**LUX architectuur en advies Open Huis**  
 Altijd al willen weten hoe een bouwproject tot stand komt? Loopt u rond met ideeën over uw huis, maar weet u niet hoe? Laat u inwijden in de geheimen van het architectenvak! Kom langs bij Bureau LUX architectuur en advies, een jong bureau, met ruime ervaring. Nicole Bemer-Weve en Henk Duijzer houden Open Huis en laten zich het hemd van het lijf vragen. Maak kennis met onze projecten, schets, maak een maquette of modelleer uw eigen ontwerp onder deskundige leiding. **Locatie**: Panamalaan 8c. Tijd: 11.00 – 16.00 uur.

**26 juni**  
**Eveline Vinkenburg Architect Open Huis**  
 Ik heb een aanzienlijk aantal projecten gerealiseerd voor particuliere opdrachtgevers en ondernemers in Amsterdam en omliggende gemeenten. Bij veel opdrachten gaat het om verbouwingen en uitbreidingen van bestaande winkels, woningen, scholen en bedrijfspanden. Op deze open dag bieden wij u aan: bezichtiging van het kantoor – koffie, fris en koekjes – workshop ontwerpen in 3D; loop virtueel door een ontwerp – rondleiding langs een aantal mini-projecten; zie zelf wat kleine aanpassingen in een woning kunnen opleveren. **Locatie**: Stade de Colombes 106. Tijd: 10.00 – 18.00 uur. Meer informatie: [bureau@evelinevinkenburg.nl](mailto:bureau@evelinevinkenburg.nl).

**26 juni**  
**PS architecten bna en Atelier Karen Maes: Open Huis**  
 U bent van harte welkom om een kijkje te komen nemen in het door ons zelf ontworpen bureau. U kunt zien hoe een architect en een beeldend kunstenaar werken. Er zijn maquettes, foto's en tekeningen van

ons werk en u kunt op de computer in een 3d-model door ons woningontwerpen lopen. **Locatie**: Danzigerkade 3D. Tijd: 12.00 – 17.00 uur. Informatie: [www.psarchitecten.nl](http://www.psarchitecten.nl).

**26 juni**  
**2eLRDwrs: Open Huis**  
 In de ochtend is tijd gereserveerd voor korte vrijblijvende gesprekken, waar we plannen kunnen bespreken. Vanaf 12.30 uur is het vrij inlopen voor alle belangstellenden en ligt de nadruk meer op mijn werk, werkwijze en persoonlijke kennismaking. **Locatie**: 2e laurierdwarsstraat 39. Tijd: 10.00 – 17.00 uur. Meer informatie en reserveren voor de ochtend via [www.w-land.nl/openhuis](http://www.w-land.nl/openhuis).

**26 juni**  
**Diverse bureaus Parooltoren Open Huis**  
 Benieuwd naar het volledige uitzicht? Kom naar de Parooltoren en maak in één bezoek kennis met vijf architectenbureaus en geniet van het prachtige uitzicht op Amsterdam vanaf de zesde verdieping. Emma architecten, Hollands Licht, Koning Ellis, XVW architectuur en Bendien/Wierenga architecten laten hier zien hoe zij met veel plezier werken aan hun projecten. Een panoramische tentoonstelling geeft een onbekende blik op architectuur in Amsterdam. Voor de kinderen wordt een feestelijke activiteit georganiseerd en aan het einde van de dag wordt een borrel aangeboden. Tot op de zesde verdieping! **Locatie**: Wibautstraat 129, Parooltoren 6e verdieping. Tijd: 11.00 – 18.00 uur.

**26 juni**  
**Diverse bureaus Keizersgracht 126: Open Huis**  
 De architectenbureaus de Architecten Cie., JCCA, Rapp en Rapp, aTA en Marc Koehler openen hun deuren. Naast een kijkje in het pand en diverse bureaupresentaties worden er films vertoond. Om 14.00 uur wordt een debat georganiseerd waarin de rol van de architect in de toekomst centraal staat. Een aantal architecten waaronder Pi de Bruijn, Jo Coenen en Thijs Asselbergs, zullen, na hun stelling geponeerd te hebben, de degens kruisen. **Locatie**: Keizersgracht 126. Tijd: 11.00 – 17.00 uur.



Woonhuis Maarten en Jetty Min, Bergen aan Zee. Ontwerp: Min2. FOTO: SJAAK HENSELMANS

**BERGEN**  
**25 juni**  
**Architectenburo Admiraal-Stoute: Open Huis**  
**Locatie**: Bergerweg 20. Tijd: 10.00 – 16.00 uur.

**25 juni**  
**Mijn droomhuis: Open Huis**  
 Min2 bouw-kunst is een middelgroot architectenbureau met 26 jaar ervaring in het maken van bijzondere woonhuizen voor particulieren en woongroepen. Ook het ontwerpen van woon-werk combinaties, vakantiewoningen en woningbouw voor woningbouwverenigingen en

ontwikkelaars behoort tot onze expertise. Tijdens het Open Huis zijn er een aantal rondleidingen in de omgeving langs gerealiseerde ontwerpen van Min2. **Locatie**: Hoflaan 1. Tijd: 13.00 – 16.00 uur. Vertrektijd rondleidingen: ieder heel uur. Meer informatie: 072 582 10 70.

## BLOEMENDAAL

**25 juni**  
**Particuliere villa's in Duin & Beek, Park Brederode**  
 In woongebied Duin & Beek bouwen negen particulieren hun eigen villa. Vijf droomhuizen zijn al in aanbouw, vier andere worden nu samen met architecten ontworpen. Deze negen woningen komen op een bijzondere plek, grenzend aan de Bloemendaalse duinen en omringd door meer door natuur en vele (rijks)monumenten. In totaal zijn in Park Brederode 21 grote kavels beschikbaar voor particulier opdrachtgeverschap. Het ABC Architectuurcentrum Haarlem organiseert samen met Park Brederode op locatie openstellingen van en presentaties over de woningen en toelichtingen over particulier opdrachtgeverschap op het terrein. **Locatie**: ingang Park Brederode, Brederodelaan t.o. nr. 34. Tijd: 11.00 – 13.00 uur. Meer informatie: [www.architectuurhaarlem.nl](http://www.architectuurhaarlem.nl) en [www.park-brederode.nl](http://www.park-brederode.nl).

**25 juni**  
**Reinwaterkelder en filtergebouw**  
 De Eerste Nederlandsche Electriciteits Maatschappij (ENEM) was begin vorige eeuw gevestigd aan de Hoge Duin en Daalseweg te Bloemendaal. In 1982 besloot het Provinciaal Bestuur tot bescherming van het filtergebouw. Kort daarop kreeg het gebouw de status van Rijksmonument. De familie Swaak besloot het filtergebouw te laten verbouwen tot woonhuis. In 2001 werd het woonhuis opgeleverd. Het gefilterde water werd opgeslagen in zogenaamde reinwaterkelders. In 2010 werd de ronde kelder verbouwd. De ruimte is nu in gebruik als galerie. **Locatie**: Hoge Duin en Daalseweg 21b. Tijd: 12.00 – 15.00 uur. Rondleidingen om 13.00 en 14.00 uur. Meer informatie: [www.architectuurhaarlem.nl](http://www.architectuurhaarlem.nl).

## BUSSUM

**25 en 26 juni**  
**Open Huis VOCUS architecten / Bussumse Watertoren en gratis ontwerpessies**  
 25 juni: Overweegt u te (ver)bouwen; zoekt u een architect? VOCUS houdt tien gratis exclusieve ontwerpessies voor particulieren, bedrijven en organisaties. Aanmelden kan via [vocus@vocus.nl](mailto:vocus@vocus.nl). Architecten ir. Bob Custers en ir. Joost van Nes selecteren tien opgaven die ze in een interactieve bureausessie van een uur uitwerken naar een ontwerpadvies. 26 juni: U bent welkom in ons kantoor en maak een klim naar de top van de watertoren voor een uitzicht vanaf het duurzaamste bedrijfsgebouw van Nederland. **Locatie**: Bussummergrindweg 1c. Tijd: 25 juni 11.00 – 17.00 uur. 26 juni 11.00 – 15.00 uur. Meer informatie: [www.vocus.nl](http://www.vocus.nl).

## HAARLEM

**25 juni**  
**Aftrap in Jopenkerk**  
 De aftrap van de Dag van de Architectuur in Haarlem is door het ABC Architectuurcentrum Haarlem georganiseerd in de 'Jopenkerk'. Op het programma van de aftrap staan bij-













# EVENEMENTENOVERZICHT

## 25 juni Singeldingen Kinderactiviteit

Met een mobiele kiosk en de inzet van talloze enthousiaste vrijwilligers wordt een deel van de Heemraadssingel in de zomer tijdelijk getransformeerd tot een bruisende ontmoetingsplek voor de buurt. Een Tai-Chi les, skaten onder begeleiding van jonge profs op een skate-ramp of gewoon voor een kopje koffie, kortom er is genoeg te doen op het Heemraadspark.

**Locatie:** Heemraadspark aan de Heemraadssingel. Tijd: 10.00 – 18.00 uur. Meer informatie: [www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl](http://www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl).



Cité, Rotterdam.

Ontwerp: **Tangram Architecten**.

FOTO: OSSIP VAN DUIVENBODE

## 25 juni Cité; Rondleiding

Laat je rondleiden door het woongebouw. Cité biedt 494 'shortstay' appartementen voor studenten, net afgestudeerden en startende ondernemers. Collectiviteit en sociale interactie zijn centrale thema's in het gebouw. Tangram Architecten vertaalde dit naar een ontwerp met twee woontorens van 75 en 84 meter hoog, die met elkaar verbonden zijn door een onderbouw. Op de begane grond is een riant atrium met zwevende kantoorruimten en grote trappartijen met daaromheen gezamenlijke voorzieningen. **Locatie:** Laan op Zuid 61. Tijd: 10.00 – 17.00 uur. Meer informatie: [www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl](http://www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl).

## 25 juni De Maastoren; Rondleiding

Laat je rondleiden door het hoogste gebouw van Nederland en ga met de lift naar de 44e etage waar je een prachtig uitzicht hebt over de stad en met helder weer zelfs de Noordzee kunt zien. Het ontwerp van Dam en Partners i.s.m. Odile Decq Benoit Cornette bestaat uit twee schijven van 100 en 165 meter. De korte schijf staat haaks op de Wilhelminapier. De hoge schijf is naar het stadshart gericht. Spectaculair is het parkeren in de toren. Met een ronde hellingbaan rijden de auto's dwars door de lobby het gebouw binnen. LET OP: legitimatie verplicht! **Locatie:** Wilhelminakade 1. Tijd: 10.00, 11.30, 13.30 en 15.30 uur. Aanmelden en meer informatie: [www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl](http://www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl).

## 25 juni Woningen Walhallalaan Rondleiding

Neem tijdens een rondleiding een kijkje in drie woningen aan de Walhallalaan, die de bewoners in eigen

opdrachtgeverschap bouwden op een vrijgegeven kavel aan de Maas. Monolab ontwierp het sculpturale Body House, met een inwendige staalconstructie die lijkt te zweven in een vrije ruimte van bijna 8 meter hoog. Architect Rene Onsia gaf als een van de eerste bewoners zijn eigen ontworpen huis grote uitkragende vensters om zo optimaal uitzicht te hebben op de Nieuwe Maas. Ook architect Jack Hoogetboom bouwde zijn eigen woning, uitgevoerd in houtskel met een bouw-tijd van slechts vijf maanden.

**Locatie:** Walhallalaan 18. Tijd: 10.30, 13.00 en 15.00 uur. Aanmelden en meer informatie: [www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl](http://www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl).

## 25 juni Villa Zebra; Lekker uit de hoogte; Kinderactiviteit

Wil jij Rotterdam bekijken vanuit de wolken? Dat kan! Tijdens de dag kan je vanaf het hoogste kantoorgebouw van Rotterdam, de Maastoren, neerkijken op de stad, met aansluitend een workshop in Villa Zebra. Alles ziet er boven anders uit. Gebouwen worden vierkantjes, rechthoeken of cirkels; er is zelfs een gebouw in de vorm van een paperclip! Wat zie je allemaal? Zo hoog in de lucht krijg jij vast prachtige ideeën. Die ideeën kun je vervolgens gebruiken voor een aansluitende workshop in Villa Zebra. LET OP: bij de Maastoren is legitimatie verplicht! **Locatie:** Verzamelen bij Maastoren (Wilhelminahof 1), aansluitend workshop in Villa Zebra (Stieltjesstraat 21). Tijd: 13.00 uur en 15.00 uur. Toegang: Voor kinderen van 8-12 jaar (maximaal 1 volwassen begeleider per kind). Aanmelden en meer informatie: [www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl](http://www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl).

## 25 juni Sneak preview NAI en Museumwoning Sonneveld Rondleiding en lezing

Neem alvast een voorproefje op het vernieuwde NAI, dat officieel op 1 juli weer opent. Het vernieuwde entreegebied en het Doedeek zijn al te bewonderen. Architect Jo Coenen geeft tijdens de dag twee keer een lezing over de verbouwing. Ook Museumwoning Sonneveld is open. Leonard Kooij, de kleinzoon van de familie Sonneveld die als kind menig uurtje doorbracht in het bijzondere huis, geeft rondleidingen. **Locatie:** Museumpark 25. Tijd: NAI: 10.30 – 16.30 uur (rondleidingen), 11.00 en 14.00 uur (lezing); Museumwoning Sonneveld: 12.00, 13.00 en 15.00 uur (rondleiding). Aanmelden via [www.nai.nl/inschrijven](http://www.nai.nl/inschrijven). Meer informatie: [www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl](http://www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl).

## 25 juni Park 16Hoven Rondleiding en lezing

Iedereen die altijd al een eigen huis heeft willen bouwen kan zich laten inspireren in Park 16Hoven. Ontwerpers Gerard de Jong en Joke Weber behoren tot de allereerste bewoners van Park 16Hoven. Na een zondagochtendwandeling door de wijk raakten zij zo geïnspireerd door de vrije kavels, dat zij besloten hun droomwoning te ontwerpen. In hun lezing vertellen zij over het proces dat je als particuliere opdrachtgever doorloopt en alle uitdagingen die je als ontwerper tegenkomt. Hierna start de wandeling langs 'zelf verzonnen' villa's, waarbij we een kijkje nemen in de witte villa van architect Nico van den Berg. **Locatie:** hoek Van Leeuwenhoekhof en Van der Duijn van Maasdamweg. Tijd: 14.00 – 15.30 uur. Aanmelden en meer informatie: [www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl](http://www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl).

## 25 juni New Topographics Tentoonstelling, opening

Het Fotomuseum opent de remake van de spraakmakende architectuurtentoonstelling 'New Topographics' uit 1975 over moderne landschapsfotografie. Geen composities van een overweldigende natuur, maar de invloed van de mens op zijn omgeving: suburbs, benzinstations, snelwegen en industriegebouwen. Gedurende de dag zijn er rondleidingen door de tentoonstelling en om 17.00 uur is iedereen van harte uitgenodigd voor de feestelijke opening van New Topographics.

**Locatie:** Wilhelminakade 332. Tijd: 11.00 – 16.00 uur, opening om 17.00 uur. Aanmelden en meer informatie: [www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl](http://www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl).

## 25 juni World Port Center Rondleiding

Het World Port Center, ontworpen door Norman Foster, biedt een blik op het havengebied. Letterlijk, met het uitzicht vanaf de 17de verdieping, en figuurlijk met een presentatie over de architectuur van het havengebied. U ziet het indrukwekkende havenlandschap, met grootse infrastructuur, architectuur en natuur. LET OP: legitimatie verplicht! **Locatie:** Wilhelminakade 909. Tijd: 10.30, 11.30 en 12.30 uur. Meer informatie: [www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl](http://www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl).

## 25 juni Architectenburo Kühne en Co Open Huis

Neem een exclusief kijkje in het deels zwevende kantoor- en woongebouw van architect Joost Kühne. Een stukje stad wordt hier twee keer gebruikt. Een medewerker van Kühne&Co leidt je rond door het bijzonder vormgegeven smalle werkgebouw met daarboven woonruimte en daktuin, en toont het nieuwe ontwerp van Kühne & Co aan de Mauritsstraat. **Locatie:** Boomgaardstraat 34. Tijd: 13.30, 14.00, 14.30 en 15.00 uur. Aanmelden en meer informatie: [www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl](http://www.dagvande-architectuur-rotterdam.nl).



Woonhuis/architectenbureau Kralingen, Rotterdam. Ontwerp: **Drexler Guinand Jauslin Architecten**.

FOTO: JEROEN MUSCH

## 25 juni Architectenbureau aan woonhuis Kralingen; Open Huis

Een woning met architectenbureau in Kralingen (Rotterdam) is volledig gerenoveerd voor de jonge familie van de architect. Terwijl de indeling van de kamers de originele indeling van de woning volgt, zijn belangrijke elementen ontworpen vanuit een hedendaagse benadering. Keuken en badkamer zijn gerenoveerd door zorgvuldig elementen toe te voegen waardoor de kamers hun kwaliteit



Uitzicht vanaf de galerij van Arconiko architecten, Groothandelsgebouw, Rotterdam

hebben behouden. Licht en ruimte zijn in de woning gebracht door een glazen vloer op een stalen constructie van zeepbellen die door de kamers naar de zelf ontworpen tuin waaien. In het souterrain heeft het architectenbureau een spectaculair landschappelijk uitzicht op de Alpen. **Locatie:** Mecklenburglaan 14. Tijd: 11.00 – 17.00 uur (rondleidingen om 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00 en 16.00 uur). Meer informatie: [www.dgj.ch](http://www.dgj.ch).

## 25 juni Alsemgeest & Westerwoudt Architekten; Open Huis

Wij noemen onszelf graag 'Rotterdam's nuchter'. Wij zijn een middelgroot architectenbureau, werkzaam in nieuwbouw, verbouw en renovatie in zowel woningbouw als utiliteitsbouw. Wij stellen ons bureau open voor een kijkje in de keuken, onze werkwijze en voorbeeldprojecten. Voor ons wordt de uitkomst van een gebouw in grote mate bepaald door de opdrachtgever, waarbij strakke regie en heldere afspraken erg belangrijk zijn. Daarnaast staat management van het proces, de bewaking van planning en budget en de communicatie met partijen voorop. Ons doel is een technisch hoogwaardig en architectonisch optimaal product te realiseren. **Locatie:** Scheepmakershaven 29E. Tijd: 10.00 – 15.00 uur.

## 25 juni Architectenbureau Weeda van der Weijden; Open Huis

Wat is dat voor een groot gebouw hier in de straat? Wie heeft dat ooit gebouwd? Wie werkt daar nu? Wat doet een architect? Wat ontwerpen zij? Vragen van burenen en voorbijgangers die beantwoord zullen worden tijdens ons Open Huis. **Locatie:** Tijs van Zeventerstraat 15. Tijd: 10.00 – 16.00 uur. Meer informatie: [www.wvdw.com](http://www.wvdw.com).

## 25 juni Gratis consult: Hoe realiseer ik mijn woondroom?! Open Huis

Je eigen huis (laten) bouwen? Samen met vrienden of juist alleen? De architecten van Inbo realiseren woondromen! Kom langs in Las Palmas en doe inspiratie op voor deze lang gekoesterde wens. Wat is (collectief) particulier opdrachtgeverschap? Hoe vind ik andere mensen om samen mee te bouwen? Welke praktische zaken moeten worden geregeld en hoe doe ik dat? Op het programma staan een workshop waarin we op deze en andere vragen antwoord geven en een inspirerende rondleiding door Las Palmas. **Locatie:** Las Palmas 3e verdieping, Wilhelminakade 308. Tijd: 12.00 – 17.00 uur. Rondleidingen: 13.00 en 15.00 uur. Workshop: 14.00 en 16.00 uur. Meer informatie: [www.inbo.com](http://www.inbo.com).

## 25 juni De Jong Gortemaker Algra Open Huis

De Jong Gortemaker Algra bestaat al 85 jaar en is een multidisciplinair

architectenbureau met een rijke ervaring en een krachtige visie. Het is onze ambitie om met aandacht en inventiviteit, kwalitatieve en heldere architectuur te maken die past bij de leefomgeving van mensen. Tijdens de Dag van de Architectuur organiseren we rondleidingen door ons bureau met informatie over onze projecten en werkzaamheden. Samen met Inbo organiseren we rondleidingen door Las Palmas. **Locatie:** Las Palmas, Wilhelminakade 310. Tijd: 12.00 – 17.00; rondleidingen Las Palmas: 13.00 en 15.00 uur.

## 25 juni Uitzicht op de Toekomst Open Huis

Arconiko architecten, winnaar van de laatste Rotterdam Architectuur Prijs, zet op 25 juni zijn deuren open. Vanuit ons kantoor op de 7de verdieping van het Groothandelsgebouw, heeft u een prachtig uitzicht op de toekomst. Kijk mee over de schouder van de architect en krijg een toelichting op het eerste Cradle 2 Cradle huis van Nederland. Leer hoe Nederland schoner en comfortabeler wordt. Gebruik je eigen afval en bouw mee aan een maquette van afvalmaterialen die, eenmaal gedemonteerd, dienen als voedsel voor onze toekomstplannen. En geniet van het uitzicht op de spannendste bouwput van Nederland. **Locatie:** Groothandelsgebouw, Stationsplein 45, Unit A7.006. Tijd: 10.00 – 17.00 uur.

## STOLWIJK

## 25 juni Wat is kwaliteit: de meerwaarde van bouwwerken Open Huis

Architectenbureau Drost Bna geeft uitleg aan jong en oud uitleg over wat het vak architect inhoudt en wat een architect voor een opdrachtgever kan betekenen. **Locatie:** Tentweg 32. Tijd: 10.00 – 12.00 uur. Meer informatie: [studio@drost.info](mailto:studio@drost.info).



NAI, Rotterdam. Ontwerp: **Jo Coenen**. FOTO: CAREL HEES



# goed plan architect

?

!

powered by BNA

[www.goedplanarchitect.nl](http://www.goedplanarchitect.nl)